

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie
Studijní program: Geografie
Studijní obor: Geografie – Humanitní studia

**MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY MEZI OBČANSKOU
VÝCHOVOU A ZEMĚPISEM NA 2. STUPNI
ZÁKLADNÍCH ŠKOL**

**CROSS-CURRICULAR LINKS BETWEEN CIVICS
AND GEOGRAPHY AT PRIMARY SCHOOLS IN THE
SIXTH TO NINTH GRADE**

Bakalářská práce: 12-FP-KFL-178

Autor:
Mariana SLÁMOVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Masopustová

Konzultant:

Počet

stran	Grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
63	0	4	2	33	0

V Liberci dne: 27. 7. 2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Mariana Slámová
Osobní číslo: P09001158
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obory: Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)
Název tématu: Mezipředmětové vztahy mezi občanskou výchovou a zeměpisem na 2. stupni základních škol
Zadávající katedra: Katedra filosofie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce. Cílem bakalářské práce je specifikovat mezipředmětové vztahy mezi občanskou výchovou a zeměpisem na 2. stupni základní školy společně s jejich vzájemnou interakcí. V teoretické části se autorka bude zabývat analýzou podkladových dat mezipředmětových vztahů, jejich podstatou a užití ve výuce. Nadále se autorka v praktické části bude věnovat vzájemné interakci mezi zeměpisem a občanskou výukou v souladu se ŠVP (Školní vzdělávací program).

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Občanská výchova a Rodinná výchova - Příručka učitele. 2005. [s.l.] :
NAKLADATELSTVÍ FRAUS, k.s., 2005. 308 s. ISBN 80-7238-394-9.
ŠVEC,V., BASTL,P. Mezipředmětové vztahy a intenzifikace výuky.
IN: Odborná škola, roč.33. 1985, 1986.
SKALKOVÁ, J. Obecná didaktika. Praha: ISV, 1999. ISBN 80F85866F33F1
PRŮCHA,J. Moderní pedagogika. Praha: Portál, 1997
ŠUPKA, Jan. Interdisciplinarita v didaktice geografie a mezipředmětové
vztahy při vyučování zeměpisu. In: Cesty k tvořivé škole. sborník příspěvků
z konference konané k 50. výročí založení Pedagogické fakulty Masarykovy
univerzity, Brno 13. - 14. listopadu 1996. Brno : Masarykova univerzita,
1998. ISBN 80-210-1938-7. S. 414-416.
<http://rvp.cz> [online]. 2000 [cit. 2011-04-13]. Dostupné z WWW: rvp.cz. ISSN
1802-4785.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jitka Masopustová
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2011

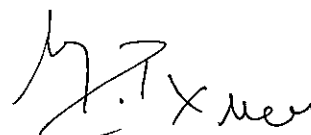
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Milan Exner, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 20. dubna 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Mezipředmětové vztahy mezi občanskou výchovou a zeměpisem na 2. stupni základních škol
Jméno a příjmení autora: Mariana Slámová
Osobní číslo: P09001158

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 27. 7. 2012

Mariana Slámová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucí své bakalářské práce Mgr. Jitce Masopustové za ochotu, trpělivost a cenné rady, které mi věnovala.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za trpělivost a podporu během studia.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá mezipředmětovými vztahy, jejich podstatou a užití ve výuce, a to především v předmětech Zeměpis a Výchova k občanství na druhém stupni základních škol. V úvodní části je nastíněna obecná problematika mezipředmětových vztahů, jejich historický vývoj a užití ve výuce. Nedílnou součástí je předmětová komise a profil učitele, kteří dotvářejí úlohu mezipředmětových vztahů při vyučování. Následující kapitoly pojednávají o zavedení pojmu do rámcového vzdělávacího programu, kde se v rámci průřezových témat rozšiřuje jejich využití. V bakalářské práci autorka také vypracuje projektový den zaměřený na globální problémy lidstva, kde se bude snažit o prokázání mezipředmětových vazeb mezi více předměty, důraz bude kladen zejména na Výchovu k občanství a Zeměpis, kde je toto téma probíráno.

Klíčová slova: mezipředmětové vztahy, RVP, ŠVP, projektová výuka, klíčové kompetence

Annotation

Submission of the final thesis deals with interdisciplinary relations and their substance use in teaching, especially in the subjects Geography and Citizenship in secondary schools. The first part outlines the general issues of interdisciplinary relationships, their historical development and use in teaching. An integral part of the subject committees and the profile of teachers who complete the curricular role of relationships in the classroom. Subsequent chapters deal with introduction of the concept in general education program, where the cross-cutting themes are extending their use. In the thesis the author will prepare the project day focusing on global problems of mankind, which will seek to establish more links between curricular subjects, with an emphasis on the education for citizenship and geography, where the subject is discussed.

Key words: interdisciplinary relationships, RVP, ŠVP, project based learning, key competencies

Obsah

Úvod.....	10
1. Mezipředmětové vztahy.....	12
1.1 Podstata a význam	12
1.2 Rozlišení mezipředmětových vztahů	14
1.3 Proč se mezipředmětové vztahy používají.....	16
1.4 Jaký by měl být učitel	17
1.5 Předmětové a metodické komise	18
1.6 Problém mezipředmětových vztahů.....	19
1.7 Historie pedagogických koncepcí zkoumající mezipředmětové vztahy	20
1.8 Alternativní školy	22
1.9 Pedagogické řešení mezipředmětových vztahů	23
1.9.1 K jednotě vzdělání vede řada cest.....	23
2. Vzdělávací programy	25
2.1 Rámcový vzdělávací program	25
2.2 Školní vzdělávací program	25
2.3 Klíčové kompetence	26
2.3.1 Základní princip	26
2.4 Šest klíčových kompetencí	27
3. Člověk a společnost, Člověk a příroda	29
3.1 Člověk a společnost	29
3.2 Člověk a příroda.....	30
3.3 Výchova k občanství.....	32
3.4 Zeměpis.....	32
4. Rozvíjení mezipředmětových vazeb	33
4.1 Rozvíjení mezipředmětových vazeb pomocí průřezových témat	33
4.2 Rozvíjení mezipředmětových vazeb pomocí projektů.....	36
4.3 Porovnání učiva	37
4.4 Rozhovor.....	38
5. Návrh projektového dne.....	42
5.1 Hodina č. 1: Problémy současného světa.....	43
5.2 Hodina č. 2: Analýza jednotlivých globálních problémů	49
5.3 Hodina č. 3: Populační problémy světa	51
5.4 Hodina č. 4: Nejlidnatější (přelidněné) části světa	53
5.5 Hodina č. 5: Shrnutí celého projektového dne.....	54
5.6. Hodina č. 6: Problémy současného světa.....	58
5.7 Zdroje pro vypracování projektu	59
Závěr	60
Použité zdroje	62

Seznam obrázků

Obr. 1: Vnitropředmětové vztahy podle Pařízka.....	15
Obr. 2: Aplikace poznatků podle Pařízka.....	15
Obr. 3: Křížovka - státy Evropy	44
Obr. 4: Slepá mapa států světa	51

Seznam tabulek

Tab. 1: Vazby mezi VO a ZE	31
Tab. 2: Pojmy ke hře Tabu	55

Seznam použitých zkratek

aj. – a jiné

atd. – a tak dále

Např. – například

RVP – rámcový vzdělávací program

s. – strana

ŠVP– školní vzdělávací program

tj. – to jest

Voz – výchova k občanství a zdraví

Ze – zeměpis

Zš – základní škola

Úvod

Následující bakalářská práce se zabývá tématem mezipředmětových vztahů mezi předmětem Výchova k občanství a zeměpisem na druhém stupni základních škol. Téma jsem si vybrala proto, že jsem v něm viděla přínos v obohacení svého vzdělávání v rámci bakalářského studia učitelství pro druhý stupeň základních škol. Prohloubení znalostí o mezipředmětových vazbách již v rámci studia pro mě bylo velice přínosné v lepším pochopení studovaných oborů.

Nejprobíranějšími tématy dnešního českého školství jsou způsoby, jak vnést něco nového, moderního do výuky, snaha zbavit se zastaralého pojetí výuky stylem encyklopedismu, učení se látky nazpaměť. Nejrozšířenější trend je hledání vazeb a vztahů mezi jednotlivými předměty. Hlavním cílem učitelů dnes je, aby žáci získávali poznatky v souvislostech, byli schopni propojování s ostatními předměty a uměli vědomosti využít v kontextu. Izolace jednotlivých předmětů by měla jít stranou, učitel nesmí brát svůj předmět za jediný důležitý, ale musí se snažit hledat návaznosti s ostatními obory.

Hledání vazeb nelze dělat násilím u všech předmětů, ale existují předměty, u kterých je možné nalézt vzájemných vztahů mnoho. Vyučovací oblasti jsou si velmi podobné v zeměpise, výchově k občanství, přírodopise, chemii, matematice, fyzice apod. Důležitou roli při tvorbě mezipředmětových vazeb hraje učitel a jeho zkušenosti a léta praxe, bez kterých by se nedalo tvořit. Také schopnost komunikace a spolupráce s ostatními učiteli nelze opomíjet.

V první části své práce se zabývám obecnou problematikou mezipředmětových vztahů, jejich vymezením a rozlišením, historií a jejich zaváděním do reálného světa školství. Na tyto kapitoly navazuje část věnovaná kurikulárním dokumentům, které mají za cíl podrobně definovat prvky, které by měla konkrétní výuka obsahovat. Z těchto vzdělávacích dokumentů vyplývají vzdělávací oblasti rozebírané ve čtvrté kapitole.

Na tuto spíše teoretickou část navazují oddíly zaměřené na praktické využití poznatků o mezipředmětových vazbách. Je tu definován postup, jak rozvíjet mezipředmětové vazby pomocí dvou základních typů učebních postupů. Následuje analýza učebního plánu Základní školy Benešov nad Ploučnicí a kapitola je zakončena

přepisem rozhovoru s ředitelkou této základní školy. Ten měl ukázat realitu při tvorbě a využívání mezipředmětových vazeb.

Poslední část práce představuje návrh projektového dne, který byl vypracován na téma globální problémy, resp. přelidnění.

1. Mezipředmětové vztahy

1.1 Podstata a význam

Mezipředmětové vztahy mají svým obsahem a charakterem ve výuce nezastupitelnou úlohu v cílevědomém navazování znalostí a poznatků žáků v různých vyučovacích předmětech. Jejich naplněním se předchází tzv. předmětové izolaci, se kterou se často setkáváme u přijímacích, závěrečných, nebo maturitních zkoušek. Zde se často projevuje neznalost vztahů mezi učivem jednotlivých předmětů.

Svým obsahem a charakterem vyučování většina obecných, ale hlavně odborných předmětů spolu vzájemně souvisí. Proto je nutné mezipředmětové vztahy utvářet a vyvíjet, a tímto mezi vyučovacími předměty všeobecně vzdělávacími a přírodovědnými vytvářet vzájemnou posloupnou návaznost.

Mezipředmětové vztahy jsou dány učebním plánem, učebními osnovami, konkrétním uspořádáním učiva v jednotlivých předmětech a vlastním průběhem vyučovacího procesu, při a při jejich vytváření se učitel musí držet osnov v rámcovém vzdělávacím programu. Při jejich realizaci a uplatnění se učitel řídí věkem žáků, profilem absolventa, nadále musí přihlížet ke zvláštnostem a potřebám vyučovacího procesu a k požadavkům znalostí a vědomostí žáků.

Pro kvalitní zvládnutí zavedení mezipředmětových vztahů musí učitel znát dokonale pojetí studijního, nebo učebního oboru, studijní plán, učební osnovy i učebnice jednotlivých navazujících vyučovacích předmětů. Jedním z důležitých bodů je spolupráce s ostatními vyučujícími, s předmětovou a metodickou komisí. Bez této spolupráce by návaznost mezi jednotlivými předměty nemohla existovat. Jen takto je zajištěn jednotný, odborně a věcně správný výklad učiva, sjednocené používání základních pojmů, jednotek a veličin ve všech vyučovacích předmětech. Učitel by neměl také zapomínat, čeho chce docílit a jak má vypadat profil absolventa.

Význam mezipředmětových vztahů spočívá v oblasti formování obsahové stránky vzdělání, v níž se plně rozvíjí systémové a logické myšlení žáků. Aplikace poznatků z jiných vyučovacích předmětů na předmět právě vyučovaný a aktualizování vztahů mezi jevy a procesy vede k rozvoji logického myšlení žáků a k lepšímu pochopení vyučované látky v širších návaznostech a souvislostech. Proto je velmi důležité, aby učitel neprezentoval jen úzce svůj učební předmět, ale aby naopak žákům předkládal

učivo v předem dané, vzájemně navazující spojitosti s ostatními vyučovacími předměty. Zkušenostmi a praxí postupně přechází od dílčích vztahů vnitropředmětových ke stále širším a komplexnějším vztahům mezipředmětovým.¹

V jednotlivých předmětech je obsah učiva koncipován rozdílně, má jiné časové a věcné uspořádání, z čehož pak vyplývají mezipředmětové vztahy odlišující se jak v jednotlivých předmětech tak i v ročnících. Tyto vztahy jsou poměrně složité u integrované výuky. Dle Průchy² integrovaná výuka realizuje mezipředmětové vztahy a spojuje teoretické činnosti s praktickými. Souvislosti mezi všeobecně vzdělávacími, které Průcha definuje jako: „*Forma organizace obsahu všeobecného vzdělání, společenskovědní předměty, přírodovědné předměty, předměty estetickovýchovné a polytechnické a tělesnou výchovu.*“³ a odbornými předměty, které jsou definovány jako: „*Vyučovací předmět, který je součástí odborné, profesionální přípravy v odborném vzdělávání. Rozlišují se zpravidla: 1. teoretické a praktické odborné předměty; 2. odborné předměty profilující a specializační.* → *všeobecně vzdělávací předmět.*“⁴ se promítají do vyučovacího procesu. Tento výchovně vzdělávací proces tvoří složitý děj, který mezipředmětové vztahy dostává do souvislostí. Mezipředmětové vztahy existují objektivně, plynou z podstaty poznatků jednotlivých věd a předmětů v závislosti na jejich koncipování a řazení do věcných a časových sledů. Mezipředmětové vztahy musíme uplatňovat se zřetelem k:

- věku žáků
- profilu absolventů
- pojetí výuky na škole
- potřebám jednotlivých odborných předmětů
- zvláštnostem vyučovacích procesů
- formám a metodám vyučování

Velký význam hraje u všech předmětů časová a věcná koordinace učiva. Jednotlivé předměty se řadí do učebního plánu tak, aby mezi nimi v jednotlivých

¹ LOVEČEK, A., ČADÍLEK, M. Didaktika odborných předmětů. Brno: Masarykova univerzita, 2003.

² PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. 5. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.

³ Tamtéž, s. 23.

⁴ Tamtéž, s. 144.

ročnících byly přímé, optimální vazby. Ve vzájemných vztazích získaných poznatků se odrážejí i vzájemné vazby a podmíněnost stránek dané reality.⁵

Chlup⁶ uvádí utváření mezipředmětových vztahů mezi tématy různých učebních předmětů za prvé proto, že znalost jedné konkrétní látky je předpokladem pro osvojení si znalosti látky jiného předmětu, za druhé proto, aby výsledkem osvojení látky žáky byl co možná nejucelenější obraz zkušeností. Žáci si často sami nedovedou spojit vědomosti jednoho a druhého předmětu. Příčinu spatřuje v izolovanosti učebních předmětů.

Kořínek⁷ konstatuje, že problematiku mezipředmětových vztahů nelze zužovat na obsahovou stránku hledání reálných, věcných vztahů mezi různými předměty. Je nutno mít na mysli rozvíjení samostatného myšlení žáků a jejich poznávacích schopností. Proto je potřeba do učebních osnov zadávat konkrétní požadavky tak, aby se žáci naučili myslet ve více směrných řadách, aby se naučili spojovat poznatky z různých oblastí při řešení kompletních situacích a příkladů.

Švec, Bastl⁸ chápe mezipředmětové vztahy jako vztahy prvků učiva v různých předmětech obsahově podobných, ale i vzdálených.

1.2 Rozlišení mezipředmětových vztahů

Obsah mezipředmětových vztahů můžeme rozdělit na dvě kategorie, horizontální a vertikální. Vertikální mezipředmětové vztahy se týkají znalostí vzájemně podmíněných. Předměty probírané v nižších ročnících seskupují výchozí znalosti pro pochopení vyučovaných předmětů v ročnících následujících. Horizontální mezipředmětové vztahy dávají do souvislosti dva, nebo více předmětů probíraných souběžně. Tyto znalosti se vzájemně prolínají, doplňují a obohacují.

Z hlediska časové posloupnosti učiva rozlišujeme mezipředmětové vztahy souběžné, vstřícné (perspektivní) a zpětné (retrospektivní). Souběžné se utvářejí nezávisle na sobě v průběhu dvou nebo více předmětů zhruba ve stejné časové linii. Mezipředmětové vztahy vstřícné vytvářejí předpoklady pro získání poznatků

⁵ STEJSKALOVÁ, P., ČADÍLEK, M. Didaktika praktického vyučování. Brno: Masarykova univerzita, 2001.

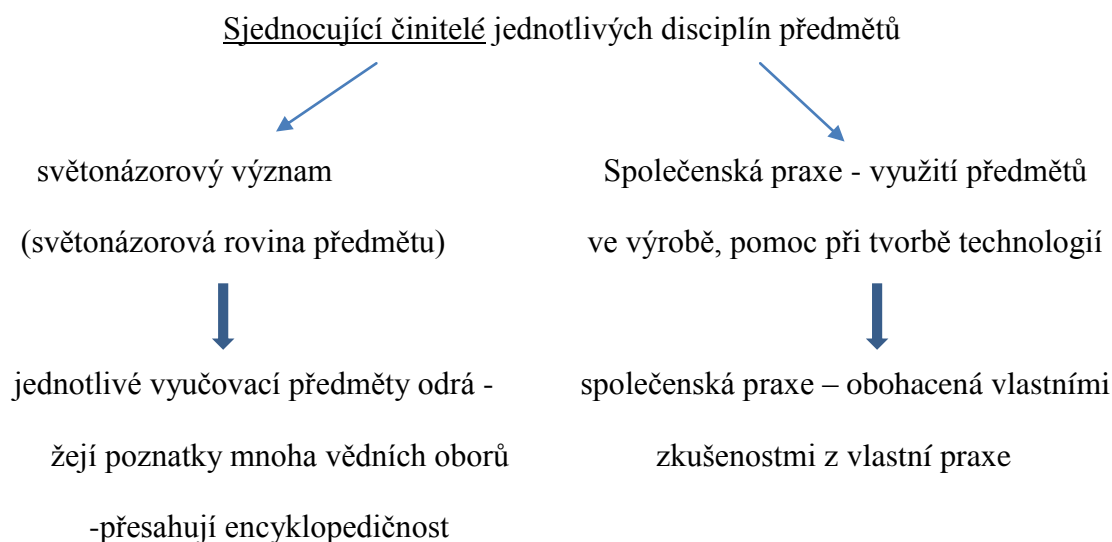
⁶ CHLUP, O. Pedagogika. Praha: SPN, 1965.

⁷ KOŘÍNEK, M. Didaktika základní školy. Praha: SPN, 1984.

⁸ ŠVEC, V., BASTL, P. Mezipředmětové vztahy a intenzifikace výuky. IN: Odborná škola, roč. 33. 1985 –1986.

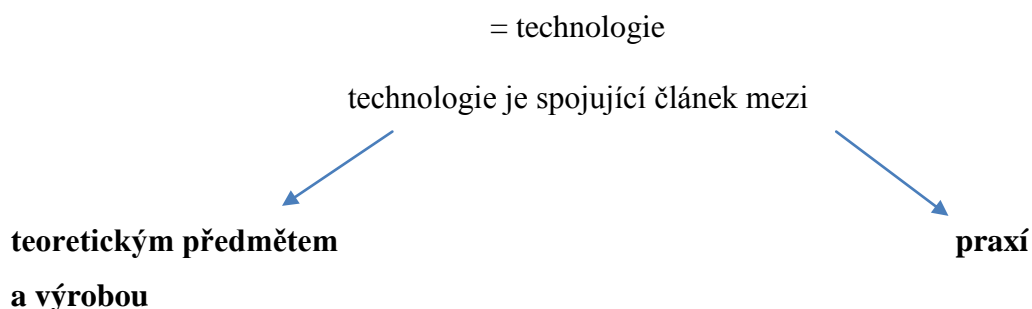
v budoucím čase. Mezipředmětové vztahy zpětné využívají poznatků již dříve osvojených. Do této řady poznatků se dají zařadit i mezipředmětové vztahy mezitematické, které využívají poznatků z dřívějších témat v rámci jednoho předmětu. V celé své šíři nelze postihnout mezipředmětové vztahy.⁹

Vnitropředmětové vztahy

Obr. 1: Vnitropředmětové vztahy podle Pařízka¹⁰

Aplikace poznatků

Obr. 2: Aplikace poznatků podle Pařízka¹¹

⁹ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-503-5

¹⁰ PAŘÍZEK, V. K obsahu vzdělání a jeho soudobým přeměnám. Praha: SPN, 1984. S. 70.

1.3 Proč se mezipředmětové vztahy používají

Mezipředmětové vztahy jsou jedním z rozhodujících faktorů ve vzdělávacím procesu. Jejich využití zvyšuje znalosti žáků, rozvíjí jejich logické myšlení. Důsledné uplatnění mezipředmětových vztahů velmi přispívá i ke zvyšování úrovně pedagogické práce. Důležitou roli hraje také všestranné propojení znalostí získaných životem a ve škole. Uvědomováním si vzájemné interakce si žáci rozvíjejí své schopnosti v logickém myšlení, učí se aktualizovat poznatky, používat je v rozličných soustavách za účelem vystihnoutí daného celku a hlavního cíle poznání.

Význam vztahů není pouze v obsahové stránce, ale úzce souvisí s rozvíjením myšlení žáků, a to zejména myšlení systémové. Učí se aktualizovat poznatky a činnosti z různých oblastí, umí s nimi volně nakládat a uvádět je do nových soustav podle konkrétních úkolů. Aktualizováním a vyhledáváním různých souvislostí mezi jevy a procesy si zároveň rozvíjejí svou schopnost zobecňujícího uvažování nad podstatou věci.

Pozice vyučujícího při realizaci mezipředmětových vztahů je nezastupitelná. Realizace mezipředmětových vztahů je na učitelích přímo závislá, vyžaduje kvalitní přípravu. Té lze dosáhnout zkušenostmi, praxí, školením, postupnou realizací a také nezbytnou sebereflexí, kdy je učitel schopen své stanovené cíle přepracovat, pokud se neseťká s spokojivým výsledkem. Velmi důležitou složkou je kolektivní součinnost s ostatními kolegy-pedagogy a koncepčnost jejich práce. Je třeba překonat individualistické pojetí jejich práce a činnosti, odstranit izolaci v dojmu, že pouze jejich předmět je důležitý. Sám učitel musí přemýšlet nad tím, jak se jeho výklad, úkoly, skupinové práce dají využít i v jiných předmětech.

Učitel musí znát obsah styčných předmětů, jejich vzájemné vazby a souvislosti. Je třeba vzájemného poznání mezipředmětových vztahů a spolupráce s předmětovou a metodickou komisí na středních školách nebo učilištích. To pedagogům umožní, aby v hodinách svých předmětů vycházeli z poznatků a zkušeností žáků získaných v jiných či souběžných předmětech a navazovali na tyto poznatky ve svém výkladu. Jejich práce samozřejmě nezávisí pouze na nich samotných, ale na spolupráci celého kolektivu. Bez vzájemné spolupráce by mezipředmětové vztahy ztratily na významu. Práci učitele, který mezipředmětové vztahy nevyužívá, nelze kladně hodnotit. Učitel musí znát obsah

¹¹ Tamtéž, s. 71.

svých předmětů, ale i obsah a návaznosti předmětů svých kolegů. Musí ve svých hodinách tyto poznatky uplatňovat a rozvíjet, musí vycházet z již získaných poznatků žáků a to například formou opakování a ověřování si znalostí žáků.¹²

1.4 Jaký by měl být učitel

Učitel by neměl vidět pouze jeden předmět, bez toho aniž by přemýšlel o jeho interakcích s jinými studijními předměty. Propojenost předmětů by se měl snažit předávat žákům formou výuky zaměřené na skupinovou práci. Témata prolínající se napříč předměty by měly být diskutovány v rámci pedagogického sboru a mezipředmětová komise by měla vytvářet takový tematický plán, který by kladl důraz na mezipředmětově zaměřenou výuku.

Schopnost učitele nacházet v předmětech, pro které má aprobaci, jejich mezipředmětové vztahy se bude rozvíjet s množstvím praxe a zkušeností získaných během výkonu svého povolání. Důležité je, aby se pedagog při vytváření podmínek výuky nezaměřil pouze na to, co je psané v učebnicích, ale aby se snažil ukázat žákům i praktické možnosti využití nabyté znalostí.

Posledním neméně důležitým krokem je schopnost ověřovat zapamatované poznatky z výuky a to nejen formou písemného testu nebo zkoušení, ale také formou hry nebo myšlenkových map, křížovek, debaty, výstupů projektových prací.¹³

Prunner vymezuje tři typy učitele podle stylu výuky. První je autoritativní neboli autokratický. A jeho zásadním znakem je nedůvěra učitele vůči žákovi. Neposkytuje žákům dostatek samostatnosti a iniciativy, neustále je vede a kontroluje. Vyžaduje od nich bezpodmínečnou kázeň, přestupky jsou trestány.

Druhým typem je liberální styl vedení výuky. Učitel žáky nevede, kontroly provádí málo často. Žáci mají velkou míru svobody pro své rozhodování.

Posledním typem, který Prunner uvádí, je typ demokratický neboli sociálně integrační. Učitel zastává vedoucí roli, ale spolupracuje s žáky a snaží se podporovat jejich iniciativu.¹⁴

¹² Průcha, 2009, s. 245-267.

¹³ PRUNNER, Pavel. *Vybrané kapitoly z pedagogické psychologie*. 2. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita v Plzni, 2003, ISBN 80-7082-979-6. S. 100-129.

¹⁴ Tamtéž, s. 127-129.

1.5 Předmětové a metodické komise

Aby výše zmíněných podmínek bylo dosaženo, je třeba na středních a středně odborných učilištích vytvářet předmětové a metodické komise. Komise se skládá z učitelů oborových nebo obecných předmětů. Cílem jejich práce je stanovení vzájemných vztahů mezi jednotlivými předměty a stanovení jednotného postupu při výuce stejných předmětů v různých třídách, různými učiteli.

Na některých školách je ustanoven operační sbor, složený z širšího vedení školy, jehož členy zpravidla jsou: ředitel, zástupce, vedoucí mezipředmětových komisí, výchovný poradce.¹⁵

Mezipředmětová komise má za úkol:

- členství v širším vedení školy
- účast v operačním sboru
- koordinuje tematické plány
- organizuje a provádí hospitace v předmětech své komise
- vyhodnocuje práci učitelů dle stanovených kritérií
- navrhuje odměny za nadstandardní práci
- pořizuje zápisy zjednání komis
- spolupracuje s vedením

Metodická komise je zpravidla tvořena z učitelů odborných předmětů, případně učitelů odborné výchovy. Je hlavní páteří při stanovení mezipředmětových vztahů. Usměrnjuje a určuje stanovení mezipředmětových vztahů a vzájemně propojuje vztahy mezi teorií a praxí. Její funkce je nezastupitelná a určující. Řeší konkrétní otázky a požadavky výuky vzhledem ke své návaznosti.

Úkoly komise:

- rozvíjí vztahy mezi odbornými předměty
- zařazuje do výuky modernizaci výuky učiva, její metody a formy
- sjednocuje terminologii, výklad pojmů a klasifikací

¹⁵ HVĚZDOVÁ, a kol. Nové pojetí odborného výcviku na střední škole. Praha: SPN, 1983.

- věnuje pozornost začínajícím učitelům
- připravuje kontrolní testy
- kontroluje plnění osnov
- vyjadřuje se ke klasifikaci žáků¹⁶

1.6 Problém mezipředmětových vztahů

Vladimír Pařízek, známý jako filozof studující myšlenky Karla Marxe a Friedricha Engelse, je u nás známý hlavně jako socialistický pedagog a filozof zasahující do dějin našeho školství studiem jednotlivého vývoje mezipředmětových vztahů v České republice. Dnes se z jeho myšlenek a úvah velmi čerpá, ne všechny však můžeme využít.

„Problém ve vztazích mezi předměty je v tom, že celek vědění i vzdělání se stále více rozpadá na jednotlivé části – na disciplíny a vyučovací předměty. Zároveň však směřuje k úplnosti a jednotě, k odrazu celku světa v jeho materiální jednotě.“¹⁷

Dřívější vývoj obsahu vzdělání odrážel všechny směry vývoje společenského vzdělání, i když ne bezprostředně. Specializace ve vědecké práci umožnila probádat velmi podrobně oblasti, které se v celkovém pohledu ztrácely. Umožnila velký pokrok v poznání vymezených oblastí. Objevy, které poukazují na podobnosti, či souvislosti některých jevů, poukazují na složitou síť různých tendencí vedoucích k samostatnosti disciplín i těsnost vzájemných vztahů štěpících se disciplín.

V současné době jde při organizaci vyučovacích předmětů o to: *„Uchovat logickou stavbu učiva, hloubku specializovaného studia, tradici učitelské přípravy a zároveň začlenění studovaných předmětů do mezipředmětových vztahů a tím do celku všeobecného (i odborného) vzdělání. To je úkol velmi složitý, protože jeho řešení není možné jen pedagogickými prostředky, ale má zdroj i ve vývoji vědy a praxe.“¹⁸*

Vztah vyučovacího předmětu a vědních nebo technických disciplín je dnes zaručován tím, že učební osnovy a učebnice jsou sestavovány specialisty v daném

¹⁶ MALÝ, M. a kol. Odborný výcvik. České Budějovice: MZVž ČSR, 1988.

¹⁷ Pařízek, 1984, s. 76.

¹⁸ Tamtéž, s. 77.

oboru. Ti garantují jejich špičkovou odbornou úroveň. Výhodná je i příprava učitelů jako odborníků v daném souboru disciplín.

Je nutné dosáhnout toho, aby si žáci neosvojovali poznatky a dovednosti v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů zcela izolovaně, nekoordinovaně. Setkávají se s analogickými poznatky v různých vyučovacích předmětech, v různých časových rozmezích, často v jiných souvislostech, v odlišném pojetí, i s odlišným označením nebo terminologií. Tyto pak hromadí ve své paměti jako nová fakta, jejichž rozsah překračuje možnosti rozumového zvládnutí.

„Použití nabytých vědomostí a dovedností v jiném předmětu předpokládá, že je žáci zvládli v náležitě hloubce a také trvale, protože jsou aplikovány po delší době. Pro obsah školního vyučování vyplývá, že není třeba vzdát se organizace obsahu školního vyučování podle předmětů, ale že je nutné vytvářet skutečný systém vyučovacích předmětů a mezi jednotlivými prvky tohoto systému vytvářet těsné vztahy.“¹⁹

1.7 Historie pedagogických koncepcí zkoumající mezipředmětové vztahy

Už v dobách minulých nacházíme učitelské povolání jako povolání profesionální, vykonávané kněžími, řádovými sestrami, lékaři, dokonce i advokáty. Snaha nalézat v učivu mezipředmětové vazby není samozřejmě otázkou několika málo posledních let. Pokud se podíváme do dějin moderních pedagogických koncepcí, nalezneme několik pedagogů, kteří se snažili tyto vazby nalézat.

Prvním autorem pro nás důležitým z hlediska hledání spojitostí mezi učivem je pravděpodobně nejznámější pedagog českého původu Jan Ámos Komenský. Pro Komenského je didaktika chápána jako systém vedení člověka. Vychází z předpokladu, že určité ideje jsou člověku vlastní již od narození. Výchovou se proto může rozvíjet to, co je nám dané. Komenského vědění se nezabývá pouze jednotlivými věcmi, ale vždy se týká celku. Proto bývá nazýváno jako pansofické, vševědné. Pansofie však nepředstavovala encyklopedický souhrn poznatků, ale šlo o postihnutí celku a harmonie světa. Komenského pansofie překonávala kouskovitost poznání, uváděla vztahy a souvislosti, hledala společné principy jevů platných jak pro svět pro přírody, tak i lidskou společnost. Měla postihnout celek i harmonii světa.

¹⁹ Tamtéž, s. 73.

Komenský se snažil uvažovat tak, že učitel má uvést člověka do jednoty světa, do souvislostí, kde každá jednotlivost poukazuje na celek, kde lze všechny, všemu a všestranně učit a dovést tak k božímu řádu a osvětlení. Jeho cílem není výchova k určitému povolání, které odkazuje ke konkrétnímu postavení ve společnosti. Jeho snahou je výchova k lidství, k celkové všeobecné lidské vzdělanosti.

Komenský dále vycházel z předpokladu, že pokud nebudeme moci nějakou věc poznat smysly nebo rozumem, lze ji poznat pomocí srovnávací (synkritické) metody. Srovnání poukazovala na podstatu a shodu jevů a věcí.

Komenský ve své knize *Obecná porada o nápravě věcí lidských* požaduje, aby všechno, čemu se lidé učí a čemu jsou učeni, nebylo za prvé něčím roztříštěným nebo částečným, ale aby to bylo celostní a jednotné. Za druhé aby to nebylo něčím povrchním a zdánlivým, nýbrž něčím pevným a skutečným. Za třetí nemá být učení něčím trpkým a nuceným, ale mírným a lahodným, a proto trvalým.

Komenský zdůrazňoval, že je potřeba obsah vzdělání důkladně vybrat a uspořádat tak, aby se všichni učili znát základy, příčiny a cíle všeho, co se v našem světě vyskytuje. Žáci by se v průběhu života neměli potkat s něčím tak málo poznaným, že by si o tomto problému nedokázali vytvořit vlastní úsudek.

Pansofické studium mělo dle Komenského utvářet všechny stránky člověka, jeho rozum, řeč, i motorické vlastnosti. A to tak, aby se jednotlivé části výuky vzájemně doplňovaly a podporovaly. Učitelé náleželo vedení výuky, žákovi učení se. Učitel měl podporovat ochotu žáků učit se pomocí příjemnosti a snadnosti výuky. Snadnost výuky neměla spočívat v nízkých nárocích kladených na žáka, ale v podmínkách pro dobré pochopení učiva, porozumění učivu tak, aby jedno vyplývalo z druhého. Vyučování by nemělo být příliš povrchní. Mělo by ukazovat souvislosti věcí a jevů, jejich pořádek. Jednotlivé poznatky by měly být spojeny v celek odhalením jejich podstaty a příčin.²⁰

Další významnou koncepci pedagogického myšlení představoval směr nazvaný filantropismus. Slovo filantropismus můžeme z řečtiny přeložit jako milovat člověka. Představitelé toho směru se snažili o vychovávání mládeže k životu obecně prospěšnému, vlasteneckému a šťastnému. Filantropisté se snažili vytvořit praktické a užitečné vzdělání. Učivo proto bylo vybíráno podle zásady užitečnosti. Zaměřili se

²⁰ KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ. *Dějiny pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4724-294. S. 11-37.

především na středoškolská studia, která měla integrovat i pracovní, tělesnou výchovu a hravé metody učení.

Významným pedagogem přelomu osmnáctého a devatenáctého století, který se věnoval praktické výchově, byl Švýcar Johann Heinrich Pestalozzi. Ten se svými pedagogickými idejemi snažil zabránit bídě chudého lidu a dětí. Zavedl proto tzv. koncept industriální výchovy, která se snažila, aby se děti naučily praktickým dovednostem. Vyučoval jak manuálními pracemi, tak i čtením, psaním a počítáním. Důraz byl kladen na to, aby si děti dokázaly osvojovat poznatky a využít je v praktických činnostech. Dále kladl důraz na smyslové vnímání, názorné vyučování. Ne přímo nazýval ve své koncepci učení mezipředmětové vazby, ale vycházel z návaznosti učení jednotlivých látek, propojenosti, zkušeností získaných jak ve škole, tak i v životě.²¹

1.8 Alternativní školy

Už Jan Ámos Komenský byl zastáncem toho, aby byla Škola Hrou. Pod tímto označením jsou někdy nazývány školy, ve kterých je vyučující spíše kamarádem, než učitelem. Jde o typ školy, která k výuce a samotným dětem přistupuje individuálně, čímž se odlišuje od běžných veřejných škol.

Rozdílnost ve výuce se projevuje odlišnou náplní hodin, organizací hodin (např.: konec hodiny není dán zvoněním, nýbrž je ukončen učitelem podle zaujetí či nesoustředěnosti žáků), způsobem vyučování. Učební plán je sestavován tak, aby předměty dle možností měly mezi sebou nějakou spojitost. Propojování předmětů vede žáky k pochopení souvislostí a lépe pak dokáží využít získané informace. Projektová výuka zábavným způsobem napomáhá propojovat jednotlivá témata, jež jsou náplní samostatných předmětů. Také klasifikace má jinou strukturu, v průběhu školního roku se vše hodnotí slovní formou, včetně závěrečného vysvědčení. Hodnotí se píle, snaživost, spolupráce, chování, kreativita a přístup k ostatním spolužákům. I vztahy mezi školou a rodinou jsou důležitým faktorem. Přátelský vztah mezi vyučujícím a žákem podporuje jejich ojedinelost.

Cílem těchto škol není, aby žáci vstřebali co nejvíce informací, hlavním mottem je: méně, ale více do hloubky. Tedy nejen znát, ale umět získané informace využít i v jiných předmětech, oblastech vzdělávání.

²¹ Kasper, Kasperová, 2008, s. 72-79.

V naší republice jsou dostupné a nejvíce vyhledávané školy: Waldorfská, Montessori a Daltonská. I když alternativní školy mají své odpůrce, mnoho veřejných škol čerpá z jejich náplně výuky při realizaci školních vzdělávacích programů.²²

1.9 Pedagogické řešení mezipředmětových vztahů

Vytváření těsných vztahů mezi vyučovacími předměty, jež vycházejí z povahy společenského poznání a z praktické činnosti, je jedním z významných úkolů pedagogické teorie a praxe.

1.9.1 K jednotě vzdělání vede řada cest

- **Koordinace učiva:** Uspořádání učiva v samostatných předmětech využívá učiva probraného již dříve v jiných předmětech a zdůrazňuje učivo, jež bude později součástí jiných předmětů (dějepis a zeměpis, fyzika a technologie).
- **Střešní předměty:** Syntetizují předměty shrnující učivo dané oblasti nebo studijního odboru. Tyto předměty rozvíjejí a zároveň usoustavňují učivo celé oblasti, nebo studijního oboru. Umožňují žákům pochopit hlouběji souvislosti celého učiva (využívají převážně střední školy).
- **Slučování vyučovacích předmětů:** Tématu se ve světě věnuje velká pozornost, výsledky a názory nejsou jednoznačné. Tuto myšlenku by nebylo dobré opouštět, její realizace však závisí na kroku poznání. Už dnes se např. fyzika a chemie sdružují k výkladu některých témat.
- **Úloha závěrečné zkoušky v syntéze učiva:** Komplexnost závěrečné zkoušky – využívaná v letech 1981 u maturit.
- **Integrace založená na tom, že jeden učitel vyučuje různým předmětům:** Tradiční cesta na prvním stupni základní školy. Učitel může využívat učiva svého předmětu a zároveň vést žáky k mezipředmětové aplikaci vědomostí a dovedností. Výhoda je v tom, že učitel zná přesně učivo druhého předmětu.
- **Integrace založená na spolupráci učitelů:** Nesmělý nástup metodických komisí, které kdysi využívala střední odborná učiliště

²² *Pedagogika pro učitele: podoby vyučování a třídní management, osobnost učitele a jeho autorita, inovace ve výuce, klíčové kompetence ve vzdělávání, práce s informačními prameny, pedagogická diagnostika. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Editor Alena Vališová, Hana Kasíková. Praha: Grada, c2011, ISBN 978-802-4733-579. S. 95-102.*

- **Úloha praxe při integraci obsahu vzdělání:** Významným činitelem je praktická činnost žáků, při které si ověřují teoretické poznatky v praxi. Na základní škole například při pracovním vyučování.²³

²³

Pařízek, 1984, s. 86-94.

2. Vzdělávací programy

Nový školní zákon týkající se vzdělávacích programů byl přijat v období po sametové revoluci po roce 1989. Kurikulární dokumenty, které vymezují cíle, obsah a jiné vlastnosti vzdělávání nikoliv pro jednotlivé předměty, ale pro širší oblasti vzdělávání²⁴. Tyto dokumenty jsou vytvářeny ve dvou podobách: státní a školní. Oficiální název státního programu je Rámcový vzdělávací program, dále jen RVP a Školní vzdělávací program, dále jen ŠVP.

2.1 Rámcový vzdělávací program

Tento program je vytvářen pro žáky od 3 do 19 let, pro jednotlivé obory základních a středních škol, pro předškolní děti, jazykové školy a základní umělecké školy. Důležitými body RVP jsou: plánování vzdělání, spojitost vzdělání s uplatněním nabytých vědomostí a dovedností v praktickém životě, celoživotní studium. Konkrétním cílem je délka vzdělání, obsah vzdělávání, za jakých podmínek probíhá a je ukončováno vzdělání (což se týká i žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, tj. potřebami specifickými potřeby specifické pro děti se zdravotním postižením, pro mimořádně nadané žáky, dospělé a děti z rodin imigrantů, aj.²⁵). Tyto komplexní pedagogické dokumenty by měly na všech školách docílit přibližně stejné úrovně vzdělávání.²⁶

2.2 Školní vzdělávací program

Kurikulární politika umožňuje vytvořit školám svůj vlastní program. Školní vzdělávací program je učebním dokumentem, který si vytváří každá škola a realizuje podle něj požadavky rámcového vzdělávacího programu pro daný obor. Na školním vzdělávacím programu se podílejí učitelé, kteří čerpají na základě svých zkušeností. ŠVP musí obsahovat následující závazné části: identifikační údaje, charakteristiku školy, charakteristiku ŠVP, učební plány, učební osnovy, hodnocení žáků a autoevaluace školy. Obsah ŠVP lze při zpracovávání dělit podle předmětů nebo do jiných ucelených celků vycházejících z učiva.²⁷

²⁴ Průcha, 2009, s. 196.

²⁵ Tamtéž, s. 224.

²⁶ Vašíková, Kasíková, 2011, s. 94-95.

²⁷ Tamtéž, s. 96.

Školní vzdělávací program má žákům umožnit vybrat si takovou školu, která svojí charakteristikou nejlépe odpovídá jejich požadavkům, čímž se předpokládá efektivnější vzdělávání a tak bude žák efektivněji vzděláván. Pro učitele jsou výhody v tom, že mohou lépe profilovat zaměření školy a tím mohou získat zaujatější žáky pro daný obor. Výhodou pro učitele je lepší možnost profilace školy a možnost získat motivovanější žáky daného oboru, příležitost pro vytváření lepších a efektivnějších výukových obsahů, které nebudou mezi předměty zbytečně opakovány, ale budou vytvořeny na sebe navazující postupy, který na sebe bude navazovat.²⁸

2.3 Klíčové kompetence

První zmínka o klíčových kompetencích je z roku 1974. Avšak až dnes nabývají významu ve školním plánování a vzdělávání. Obsahově jsou neutrální a je možno je použít na jakýkoliv obsah výuky. Získávání kompetencí je celoživotní proces, udržující dynamičnost nových poznatků, učení. Tyto klíčové kompetence jsou vymezeny v RVP.²⁹

2.3.1 Základní princip

Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.

Jejich výběr spočívá v tom, která z kompetencí napomáhá osobnímu rozvoji jedince, jeho možnosti vzdělání k prospěšnému životu a ke správné funkci občana daného státu na základě obecných představ přijímaných a sdílených společností.

Při ukončení základního vzdělání žák nedosáhne všech klíčových kompetencí. Je to proces osvojování a probíhá celý život. Ukončením základní školy se žákovi otvírá brána k získávání dalších klíčových kompetencí nejen během dalšího studia, ale také při vstupu do osobního života či pracovního procesu.

Smyslem a cílem je žáky vybavit souborem klíčových kompetencí na takové úrovni, které jsou schopni sami dosáhnout.

²⁸ DOSTÁL, J. Práce s editorem školního vzdělávacího programu. Olomouc: UP, 2011. 65 s. ISBN 978-80-244-2788-1.

²⁹ BELZ, Horst. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Vyd. 1. Editor Alena Vališová, Hana Kasíková. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8479-6. s. 27-33.

Klíčové kompetence jsou vzájemně propojené, nestojí osamoceně a mají mezi sebou určité vazby. Jejich naplnění lze docílit pouze dodržováním pravidel při procesu celkového vzdělávání. Je tudíž nutné, aby učební plán, obsah, aktivity a činnosti probíhající ve škole směřovaly k jejich rozvíjení a utváření.³⁰

2.4 Šest klíčových kompetencí

V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní.

Na konci základního vzdělání žák:

- kompetence k učení
 - umí využít efektivní způsoby a metody k učení, ochotně přijímá celoživotní učení
 - získané informace dokáže zpracovat, využít v tvůrčích činnostech a i v osobním životě
 - má pozitivní vztah k učení, osvojuje si učivo a je schopný ho využít v jiných předmětech, praxi a reálném životě
- kompetence k řešení problémů
 - umí řešit problémy, vyhledávat a porovnávat informace vhodné pro řešení daného problému
 - je schopen kritického myšlení, ví, co je zodpovědnost, a je schopen za své činy nést následky
- kompetence komunikativní
 - má rozšířenou slovní zásobu, kterou dokáže využít v mluveném i písemném projevu, vyjadřuje své názory a myšlenky, bere v potaz kritiku a názory druhých
 - jde s dobou, správně využívá informačních, komunikačních prostředků a technologií pro kvalitní komunikaci
- kompetence sociální a personální

³⁰

Belz, 2001, s. 32-33.

- efektivně spolupracuje s ostatními žáky, v skupinové práci je ohleduplný, jedná s druhými a všichni dohromady si dokáží stanovit pravidla a cíle práce
- kontroluje své jednání a chování, utváří si představy o ostatních a sobě samém
- kompetence občanské
 - je obeznámen se zákony a společenskými normami, uvědomuje si svá práva ve škole i mimo ni, je schopný se jimi řídit a ví, co je dobré a zlé ve společenském životě
 - uznává historické a kulturní tradice daného státu, je hrdý na svou vlast, uvědomuje si problémy dnešního světa a státu, ve kterém žije (ekologické a environmentální problémy), kde jedná v zájmu podpory
- kompetence pracovní
 - při pracovní činnosti dodržuje všechna stanovená pravidla, poslouchá nadřízeného, bezpečně používá nástrojů a materiálů
 - užívá znalostí a zkušeností získaných při vzdělání, praxi v zájmu dalšího rozvoje a příprav na budoucnost, kde může rozhodnout o svém profesním životě³¹

³¹

<http://www.rvp.cz> – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, VÚP Praha 2010

3. Člověk a společnost, Člověk a příroda

Člověk a společnost a Člověk a příroda jsou vzdělávací oblasti, které jsou více či méně propojeny. Obě nabízejí spoustu společných otázek, ale každý obor má na ně specifické odpovědi. Jednoduchým příkladem je budování dálničních sítí. Pro člověka a společnost je tento problém jasným řešením v odlehčení lokalitám, kde automobilová doprava ohrožuje a znepříjemňuje život lidí. Oproti tomu v oblasti člověk a příroda skupiny lidí zaměřených na ochranu přírody budou dělat vše proto, aby při pracích na budování dálnic nedošlo k devastaci přírody.

Cílem těchto oblastí je rozvíjet racionální myšlení na základě vlastních poznatků a zkušeností, přizpůsobivosti životu v přírodě i společnosti tak, aby to odpovídalo zákonům přírody a morální etiky.

3.1 Člověk a společnost

Žáci se mohou aktivně zapojit do existence demokratické společnosti po absolvování vzdělávací oblasti Člověk a společnost, kde žák získává základní vzdělání, znalosti a dovednosti. V procesu vzdělávání je student obeznámen s historií, společenským vývojem, jejich procesy a jevy, které později mají vliv na každodennost v životě a společenském prostředí.

Tato vzdělávací oblast se snaží v mládeži vzbuzovat pozitivní utváření občanských postojů, obeznámit je s kulturními a civilizačními okruhy, dále přijmout hodnoty, na kterých je dnes svobodná Evropa postavena.

„Důležitou součástí vzdělávání v dané vzdělávací oblasti je prevence rasistických, xenofobních a extrémistických postojů, výchova k toleranci a respektování lidských práv, k rovnosti mužů a žen a výchova k úctě k přírodnímu a kulturnímu prostředí i k ochraně uměleckých a kulturních hodnot.“³²

Hlavními vzdělávacími obory jsou Dějepis a Výchova k občanství, které ve svém obsahu přímo navazují na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět. Zde se objevují přesahy, které se promítají i v jiných oblastech vzdělávání celého školského systému a přímou vazbou se prolínají do společenskovední části vzdělávacího oboru zeměpis.³³

³² <http://www.rvp.cz>, 2010, s. 43.

³³ <http://www.rvp.cz>, 2010, s. 43-50.

3.2 Člověk a příroda

Aby se člověk lépe orientoval v životě, je důležité rozumět přírodě kolem nás, k čemuž napomáhá vzdělávací oblast Člověk a příroda.

Příroda a její součásti jsou chápány jako důležité bytí živých systémů, tedy i člověka. Tato vzdělávací oblast podporuje žákovu myšlení a hloubavost, kdy zkoumání a zjišťování nových poznatků ze života flory a fauny ovlivňuje jeho i okolí. Laboratorní práce podporují vynalézavost, tvořivost, spolupráci a rozvíjejí fantazie.

Mezi obory této oblasti patří Fyzika, Chemie, Přírodopis a Zeměpis. Tyto předměty dávají žákům více porozumět zákonům přírody a následně je využít v životě. Různými konkrétními činnostmi získávají určité dovednosti. „*Jedná se především o rozvíjení dovedností soustavně, objektivně a spolehlivě pozorovat, experimentovat a měřit, vytvářet a ověřovat hypotézy o podstatě pozorovaných přírodních jevů, analyzovat výsledky tohoto ověřování a vyvozovat z nich závěry*“.³⁴ Žáci jsou schopni odpovídat na otázky týkající se vztahů mezi přírodními procesy, objasnit příčiny pozorovaných jevů, vyhledávat a také vyřešit problémy toho co poznali.

Žáci se zde učí, že bez přírody nemůžeme existovat, lidé jsou závislí na přírodních zdrojích, svými činy ovlivňují stav životního prostředí a špatné jednání může mít nedbalý dopad na lidské zdraví. Odhadují příčiny a důsledky lokálních a globálních ekosystémů, pozorují a rozeznávají změny v přírodě a využívají znalostí k tomu, aby sami chránili životní prostředí.³⁵

Tab. 1: Vazby mezi VO a ZE

³⁴ <http://www.rvp.cz>, 2010, s. 43.

³⁵ <http://www.rvp.cz>, 2010, s. 51-63.

<p>Předpokládané učivo</p> <p>Výchova k občanství</p>	<p>Navazující učivo</p> <p>Zeměpis</p>
<p>1) Naše obec, region, kraj – žáci se seznamují s důležitými, zajímavými a památnými místy ve své obci. Umí vyjmenovat instituce, významné rodáky a místní tradice.</p>	<p>Pomocí atlasu se žák orientuje v regionech světa. Dokáže v konkrétních oblastech nalézt kulturně zajímavá místa, seznamuje s důležitými osobnostmi dané oblasti.</p>
<p>2) Globální svět – studenti hovoří o tom, jaké globální problémy obklopují náš svět, uvedou příklady a debatují o následcích pro dotčené lidské jedince.</p>	<p>V hodinách se rozebírají jednotlivé globální problémy, žáci je umí lokalizovat, znají příčiny a důsledky. Jsou schopni rozlišit globální od lokálních problémů a jsou schopni hovořit a uvést konkrétní příklady dopadů na životní prostředí jak v lokálním, tak i globálním měřítku.</p>
<p>3) Kulturní život – studenti dokáží vyjmenovat prvky naší kulturní tradice, vymezí odlišnosti od jiných kulturních proudů vyskytujících se v různých státech.</p>	<p>Vymezí vztah přírodních podmínek dané lokality (např. ČR nebo jiné země EU) a fyzických podmínek. Budou schopni mluvit o tom, že dané kulturní chování je ovlivněno prostředím.</p>
<p>4) Vyčlenění a popíše obec, kde bydlí nebo dochází do školy – uvede žáky do systému právního uspořádání života v obci či ve škole, bude se mluvit o volbách do školního senátu, obecního zastupitelstva. Vědí o možnostech, jak ovlivňovat dění v jejich obci.</p>	<p>Studenti umí vymezit hranice obce, hovoří o obci, kde bydlí, v čem se liší od ostatních obcí, co je zajímavého a co zhoršuje vnímání obce v očích obyvatel jiných měst. Vědí, ke kterému kraji jejich obec náleží, jaké mají sousedy a co je typické pro daný kraj.</p>
<p>5) Mezinárodní vztahy- jednotlivci vyjmenují organizace zabývající se mezinárodními problémy, globalizovaným světem a hovoří o hlavních cílech těchto organizací.</p>	<p>Žák umí vyjmenovat mezinárodní organizace, ví, do kterých je zapojena ČR, a má přehled o sídlech a územní působnosti těchto organizací. Hovoří o jejich výhodách a nevýhodách působnosti.</p>
<p>6) Stát a hospodářství – studenti definují majetek, vlastnictví, peníze, výrobu, obchod a služby. Znají druhy a funkce peněz, hovoří o fungování tržního hospodářství. Objasní, jakou práci vykonávají podnikatel a živnostníci.</p>	<p>Vysvětlí, jak se dělí státy dle hospodářských poměrů, rozdělí je na bohatý sever a chudý jih. Jednotlivé státy rozčlení na kontinenty, ve kterých se nachází stejné bohatství</p> <p>(nerostné suroviny, plodiny, podmínky pro cestovní ruch)</p>
<p>7) Podobnost a odlišnost lidí – mají přehled o charakterech lidí, jejich projevech v chování, druzích temperamentu. Pohovoří o procesech, které ovlivňují vývoj jedince a příčinách jejich jednání.</p>	<p>Studenti rozdělují svět do oblastí, které spojují určité souvislosti: přírodní a podnebné oblasti, sídelní oblasti, jazykové, náboženské a kulturní oblasti.</p>

3.3 Výchova k občanství

Obor, který žáky vzdělává a vychovává, tak aby byli řádnými občany naší vlasti, se nazývá Výchova k občanství. Jeho cílem je vzbudit v mládeži smysl pro sociální citění. Důsledkem toho je, aby se každý z nich začlenil do rozličných společenských poměrů a vazeb. Aby jedinec pochopil jednání své i druhých v různých životních situacích, je mu tento vzdělávací modul nápomocen k sebepoznávání, pochopení a vytváření názorů na sebe sama a své okolí.

Vztahy v rodině, hospodářský život, pracovní náplň politických institucí jsou body, s kterými se žák musí postupně seznamovat a dle svých možností, v jakém sociálním prostředí vyrůstá a je vychováván, se do nich zapojit. Výchova k občanství nabádá studenty k uznávání a prosazování mravních principů. Každý by měl mít odpovědnost za své chování, jednání a nést jejich důsledky. Vědomosti z oblasti občanské a právní posilují a motivují jednotlivce k aktivní účasti žít v demokratickém státě.

3.4 Zeměpis

Příroda také ovlivňuje člověka po citové stránce a spolu s vzdělávacími obory fyzikálními, chemickými a přírodopisnými utváří obor zeměpisný. Ty spolu rozpoznávají vztahy přírodních podmínek a života na celém světě.

Z hlediska humánní geografie by se vzdělávací modul zeměpis spíše řadil do oblasti Člověk a společnost, avšak převažuje fyzická geografie a návaznost na výše zmíněné obory, proto se v rámci zachování celistvosti obor zeměpis řadí a ponechává v oblasti Člověk a příroda.³⁶

³⁶ <http://www.rvp.cz>, 2010, s. 43-63.

4. Rozvíjení mezipředmětových vazeb

4.1 Rozvíjení mezipředmětových vazeb pomocí průřezových témat

Průřezové téma je okruh aktuálních problémů světa. Je důležitou a neopomenutelnou součástí vzdělávání na základní škole. Důležitým prvkem průřezových témat je vytváření příležitostí pro individuální uplatnění žáků i pro vzájemnou spolupráci. Dále slouží k rozvoji žáka v oblasti jeho postojů a hodnot.

Tematické okruhy průřezových témat jsou vytvářeny tak, aby propojovaly vzdělávací obsahy oborů. Těchto průřezových témat je v rámci Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání vytvořeno šest, jmenovitě:

1. osobnostní a sociální výchova
2. výchova demokratického občana
3. výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
4. multikulturní výchova
5. environmentální výchova
6. mediální výchova

Všechna témata jsou rozpracována jednotným způsobem tak, aby vždy byla uvedena základní charakteristika konkrétního průřezového tématu, která popisuje význam a postavení v základním vzdělávání. Dalším přínosem je rozvoj osobnosti žáka a to jak v oblasti vědomostí, dovedností a schopností, tak v oblasti postojů a hodnot. Průřezová témata mají svůj obsah rozpracován do tematických okruhů, jejichž součástí je nabídka činností a námětů. Následné zpracování je v kompetenci jednotlivých základních škol.

Podmínkou pro fungování průřezových témat bývá spojitost mezi vzdělávacím obsahem předmětů a propojení s obsahem činností realizovaných žáky.

Pro tuto bakalářskou práci jsou důležitá především průřezová témata s názvy Environmentální výchova a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Ty jsou doplněny ještě o Výchovu demokratického občana a Osobnostní a sociální výchovu.

Průřezové téma Environmentální výchova má vést jedince k pochopení vztahů člověka a životního prostředí, ve kterém žije. Klade si za cíl ukázat vztah mezi ekologickými, ekonomickými, politickými, občanskými vztahy z hlediska času i prostoru. Rozčleňuje se do tematických okruhů Ekosystémy, Základní podmínky života, Lidské aktivity a problémy životního prostředí a Vztah člověka k prostředí. Pomocí těchto témat je rozvíjena žákovo pochopení a uvědomění si smyslu a významu člověka jako součásti přírodního prostředí. Vede k vnímání krajiny v regionálním i nadregionálním měřítku, jejího významu a péči o ni.

V průřezovém tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech jsou vymezeny tři tematické okruhy: Evropa a svět nás zajímají, Objevujeme Evropu a svět a poslední okruh má název Jsme Evropané. Prostřednictvím těchto okruhů žáci vnímají propojenost dnešního světa a jsou směřováni k přijetí myšlenek celoevropského soužití s možnostmi flexibility a mobility v občanské a pracovní sféře i v životě osobním. Hlavním bodem jsou spojitosti mezi politickou geografii se sociální, ekonomickou, právní a kulturní. Je zde vysvětlováno, jak spolu souvisí lokální, národní, evropskou a globální vazby.

Průřezové téma nazvané Výchova demokratického občana, které obsahuje tematické okruhy Občanská společnost a škola, Občan, občanská společnost a stát, Formy participace občanů v politickém životě a Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování, má důležitou roli pro přípravu žáků jakožto budoucích občanů našeho státu a je velmi důležitým základem pro průřezové téma, uvedené výše. Důležitý je vztah k domovu a k místům, kde se žák každodenně pohybuje. Na tyto vztahy musí být poté navázáno se zaměřením na vyšší územní celky.

Posledním průřezovým tématem, které se dotýká mezipředmětových vztahů mezi Výchovou k občanství a Zeměpisem, je Osobnostní a sociální výchova. Tematické okruhy tohoto tématu jsou členěny do třech částí zaměřených na Osobnostní, Sociální a Morální rozvoj. Ve všech těchto tématech by se měl klást větší důraz na praktickou část, která u jednotlivých žáků dává průchod myšlenkovým rozličnostem. Pokud budou žáci tyto myšlenky mezi sebou konfrontovat, tak právě díky výměně názorů v řízené

diskuzi může dojít k jejich individuálnímu rozvoji v osobnostní, sociální a mravní výchově.³⁷

³⁷ <http://www.rvp.cz>, 2010, s. 90-104.

4.2 Rozvíjení mezipředmětových vazeb pomocí projektů

Na dnešní školu jsou kladeny požadavky, aby dokázala naučit žáky vyhledávat a zpracovávat poznatky a vybavit je metodami řešení problémů. Cílem vyučování by mělo být rozvíjení schopností samostatně se učit. A podporovat zájem žáků o to, aby se byli sami ochotni učit. K naplňování těchto požadavků může velmi přispívat právě zařazování projektové výuky do učebních procesů. K posilování mezipředmětových vazeb je projektová výuka vhodná, učitelé mohou zapojit více předmětů z hlediska probíraného tématu, ať už zapojením mapových výstupů, videoukázek, zmínkou o historii a zadáváním úkolů.

V současné době se často používá několik pojmů: projektová vyučování, projektový den nebo týden, projekt. Tyto pojmy označují kategorii výukové metody, která bude dále v této kapitole rozebírána.³⁸

Historie projektové výuky

Projektové vyučování se formovalo v návaznosti na myšlenky, které kritizovaly tzv. herbartovskou školu. Na této koncepci byl kritizován především způsob, jakým byli žáci učeni. Nástrojem poznání bylo učitelovo slovo, které přednášel žákům. Ti pouze seděli v lavicích a měli za úkol poslouchat. Učili se jen tím, že si pamatovali a opakovali slova učitele, který přednášel teoretické poznatky, jimž žáci často ani nerozuměli. Nebylo jasné, jak studenti slovům, pojmům rozumí a zda je bude schopni později v životě využít. Herbartovská škola se snažila o to, aby žák byl v klidu a mohl se tak co nejvíce soustředit na výklad učitele. První pokusy o projektovou výuku však známe až od J. Deweye a W. H. Kilpatricka.³⁹

J. Dewey (1859 – 1952)

John Dewey ve svých pedagogických myšlenkách vycházel z tezí pragmatismu. Důležitým prvkem pro něj tedy je jednání, zkušenost a míra užitečnosti. Dewey kladl důraz na pedocentrický přístup, stavějící do popředí zájmy dítěte. Škola má sloužit jako instituce vytvářející a organizující činnost pro žáky a měla by jim umožnit žít plně v té

³⁸ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana, KAŠOVÁ Jitka a DVOŘÁKOVÁ Marie. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, c2006. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 100. ISBN 80-210-4142-0.

³⁹ CIPRO, Miroslav. *Galerie světových pedagogů*. Praha: M. Cipro, 2002. Prameny výchovy. ISBN 80-238-8004-7

škole. Tímto by byla vytvořena skupina organicky integrována do života společnosti, ta by neustále rekonstruovala vlastní zkušenosti v procesu mentálního růstu.

Dewey sám nepoužíval pojem projektová výuka, ale svými myšlenkami k ní vytvořil teoretický základ. Podle ní nemá být učivo tříděno do jednotlivých předmětů z hlediska příslušných věd. Namísto se mají využívat komplexní projekty soustředěné na určitá témata, která jsou žákům blízká, a která seskupují učební látku z různých předmětů podle konkrétních úkolů. Logický princip jednotlivých oborů je v tomto případě nahrazen psychologickým principem přirozené rekonstrukce zkušenosti, kterou si vytváří samo dítě.⁴⁰

W. H. Kilpatrick (1871 – 1965)

Kilpatrick byl prvním teoretikem tzv. projektové metody. Jeho pojetí vyučování se zakládalo na myšlence důležitosti rozvoje dispozic, postojů, dovedností a hodnot, společně tvořící charakter člena společnosti. Tyto schopnosti může jedinec získat kooperací, kritickým myšlením a tolerancí. Proto byl Kilpatrick přesvědčen o vhodnosti projektové metody, jež stimuluje zájem žáků uplatňovat tvůrčí aktivitu podle vlastního plánu, mířícímu k určitému cíli.⁴¹

„Kilpatrick navrhl i schéma projektu: stanovení cíle – plánování – provedení – zhodnocení. Projekt vnímá jako určité a jasně navržený úkol, který můžeme předložit žákovi tak, aby se mu zdál životně důležitý tím, že se blíží skutečné činnosti lidí v životě.“

42

4.3 Porovnání učiva

Pokud se pokusíme porovnat učivo probírané od šestého do sedmého ročníku v rámci předmětů Zeměpis a Výchova k občanství a ke zdraví (dále jen VOZ) na Základní škole Benešov nad Ploučnicí, můžeme nalézt několik okruhů pobíraných v obou předmětech. V rámci předmětu zeměpis je v šestém ročníku probírána planetární složka zeměpisu a navazuje na ni stavba zemského tělesa. V sedmém ročníku se vyučuje kartografie, později jsou probírány jednotlivé kontinenty. Poznatky získané v tomto obecném přehledu o státech světa, mohou být dávány do souvislostí s poznatky

⁴⁰ TOMKOVÁ, Anna; KAŠOVÁ, Jitka; DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha : Portál, 2009

⁴¹ Kratochvílová, 2006, s. 10-60.

⁴² Tamtéž, s. 28.

probíranými v rámci VOZ, a to hlavně v sedmém ročníku, kdy se objevují témata jako kulturní dědictví, globální problémy, hospodaření s penězi. V osmém ročníku se v zeměpise vyučuje téma lidé na Zemi, na které může navazovat v 9. ročníku VOZ téma rasové diskriminace. Dalšími tématy zeměpisu v 8. ročníku je dělení států podle různých kritérií, kam spadá i světové hospodářství. Na toto učivo navazuje VOZ v 9. třídě. Politické a hospodářské organizace působící na mezinárodní úrovni doplňují výše zmíněné učivo. V devátém ročníku jsou v zeměpise probírány přírodní podmínky a životní prostředí České republiky. Dalším tématem tohoto ročníku je Můj domov, který byl probírán ve VOZ v 6. ročníku v tématech naše škola, naše obec a náš region, naše vlast. Na téma globální problémy navazuje učivo ze sedmého ročníku VOZ.

Jak vidíme na předloženém porovnání učiva, a vypsání konkrétních témat probírané ve VOZ a Ze, lze mezipředmětových vazeb nalézt mnoho. Je pouze na jednotlivých školách, jaký kladou důraz na posilování mezipředmětových vazeb a jejich využití ve výuce. Na základě tohoto příkladu lze vazby nalézt ve stejných ročnících a i posloupné souvislosti ve vyšších třídách. Ne vždy danou kombinaci vyučovacích předmětů má ten samý učitel a proto nedílnou součástí utváření mezipředmětových vazeb je spolupráce mezi učiteli.

4.4 Rozhovor

V této kapitole je přepsán rozhovor s Mgr. Miroslavou Šmídovou, ředitelkou Základní školy a Mateřské školy v Benešově nad Ploučnicí. Rozhovor se zabývá mezipředmětovými vztahy a jejich využitím na této základní škole v rámci školního vzdělávacího programu s důrazem na předměty Zeměpis (Ze) a Výchova k občanství a zdraví (VOZ).

Jaký je vztah k mezipředmětovým vazbám na Vaší škole?

„Mezipředmětové vazby máme uvedené ve školním vzdělávacím programu. Ne vždy jsou tyto vztahy pojmenované jako mezipředmětové vazby a ne vždy se nám je daří naplňovat v procesu výuky.“

V jakých předmětech se dá najít nejvíce vazeb?

„Nejvíce těchto vazeb můžeme nalézt v češtině. Zde je nejdůležitější práce s textem a porozumění textu. S matematikou se nejvíce provazuje fyzika a chemie. A další

skupinou předmětů se vzájemnými vazbami jsou zeměpis, výchova k občanství, dějepis a přírodopis. Pokud budeme mluvit konkrétně o vazbách zeměpisu a výchovy k občanství, tak to je skupina předmětů, ve které se dá asi nejvíce využít znalostí a zkušeností žáků. V osmém ročníku se probírá socioekonomická sféra v obecné rovině se zaměřením na hospodářství, obyvatelstvo a sídla. Na tyto témata se následně navazuje ve výchově k občanství. V devátém ročníku jsou výše uvedená témata probírána ve vztahu k České republice.“

Absolvovala jste nějaké školení zabývající se problematikou mezipředmětových vztahů, popřípadě kde získáváte informace o mezipředmětových vazbách?

„Školení jsem neabsolvovala žádné. Informace čerpám v rámci svého doplňujícího studia na VŠ.“

Jak učitelé rozvíjí mezipředmětové vazby? Berou svůj předmět jako izolovaný, anebo se snaží o propojení?

„Myslím, že na naší škole se učitelé snaží prolínat předměty své aprobace i do ostatních předmětů. I když učitel bude vždy zaměřen na své předměty, které ovládá. Na naší škole je výhodou méně početný učitelský sbor, ve kterém spolu mohou učitelé lépe komunikovat a mohou tak svoje učivo obohacovat o poznatky z předmětů, které vyučují jeho kolegové. Toto prolínání se snažíme řídit z pozice předmětových komisí.“

Je příprava na vyučování se zapojením těchto vazeb náročná?

„Ano, pro začínajícího učitele je příprava náročná, protože ten si ještě není tak jistý ve sladění časového plánu s množstvím učiva. S přibývajícemi hodinami, které odučí, však začne získávat nadhled v rámci svého předmětu a začne být schopen snáze vnímat prvky z ostatních předmětů, které by se daly využít v rámci jím vyučovaných předmětů.“

Zavádějící učitel má za úkol informovat začínajícího učitele o mezipředmětových vazbách, jejich užití ve výuce. Avšak cílem začínajícího učitele je zorientovat se ve výuce, správně ji podat žákům. A až po získání dostatečných zkušeností a praxe ve výuce se může pokoušet o vytváření výuky obohacené o poznatky mezipředmětových vazeb.

V každém případě jsou mezipředmětové vazby nedílnou součástí plánování výuky. Nelze si představit, že by zeměpis byl vyučován izolovaně bez návazností na matematiku nebo výchovu k občanství. Žáci se naučí např. počítat obsah obrazce v matematice a v zeměpise tyto početní obrazce využijí v kartografii. V matematice se naučí počítat poměry a v zeměpise se to využije při vypočítávání hustoty zalidnění. Myslím si, že bez těchto návazností by ani nešlo vyučovat izolovaně jednotlivé předměty. V tematickém plánu se přímo nepíše, že toto je mezipředmětový vztah, ale zkušený učitel to dokáže rozpoznat.“

Jak si ověřujete zpětnou vazbu?

„Zpětnou vazbu lze získat procvičováním a opakováním pomocí testu nebo zábavných doplňovaček. Každý začátek roku si ověřuji znalosti z loňského a předloňských roků. Snažím se zjistit zapamatování důležitých pojmů proto, aby se s těmito pojmy dalo nadále bez problému pracovat.“

Projekty

Realizujete nějaké projekty, jste součástí nějakého?

„Jsme zapojeni do projektu EU peníze školám, který rozvíjí přírodovědnou gramotnost. Dále spolupracujeme s Euroregionem Labe, který podporuje projekt zaměřen na zahraniční spolupráci. Díky tomuto projektu můžeme zajistit výměnné pobyty žáků. V rámci nich žáci odjedou do Německa, ale ještě před odjezdem musí mít základní znalosti němčiny, musí vědět o historii té části a mít další zeměpisné a přírodovědné poznatky z dané oblasti, do které budou cestovat. Po skončení pobytu je vytvářen výstup, ve kterém jsou získané poznatky zpracovány a mohou být dále prezentovány. K vytvoření těchto projektů je potřeba i dovednosti získané v rámci výtvarné výchovy. Tyto projekty mají přínos pro rozvoj mezipředmětových vazeb a slouží k propojování informací, které jsou tak posilovány.“

Jak konkrétně se průřezové téma VOZ a ZE s názvem Globální problémy světa vyučuje v Zeměpise na vaší škole?

„Snažím se ukázat, jak jedno téma navazuje na druhé. Žáci si v rámci skupinové práce vyberou jeden z problémů, o kterém zjistí nejvíce informací z dostupných knížek, jde se s nimi i do počítačové učebny, kde si stahují materiály. Poté získané informace o daném problému sdělí ostatním spolužákům. Dále jednotlivé skupiny dostanou do ruky klubíčko, s kterým chodí po ostatních skupinách, kde zjišťují, jestli jsou spolu propojeni, jestli poznatky jedné skupiny se shodují s poznatky druhé skupiny, tam vzniká vlastně ta propojenost. Není to záležitost jedné vyučovací hodiny, ale více hodin.

Ve výchově k občanství se toto téma v nižších ročnících naznačí, probere okrajově a v zeměpise a přírodopise se to ve starších ročnících probírá více do detailu.“

Na této Základní škole je snazší utužovat mezipředmětové vazby, jelikož se jedná o menší školu s malým počtem aprobovaných učitelů. Není tedy tak složité mezi jednotlivými učiteli navázat diskuzi o probíraném učivu a následně hledat jeho vzájemné propojení. Mezipředmětové vazby jsou zde posilované v rámci výuky a projektů. Ne vždy se konkrétní spojitosti mezi předměty nazývají mezipředmětovými vazbami, učitelé se však snaží o návaznost jednoho předmětu nebo probíraného tématu na druhý. Podle slov paní ředitelky není tato příprava jednoduchá, ale ve výsledku je přínosná a obohacující pro každého žáka.

5. Návrh projektového dne

Základní údaje:

Ročník: 9 třída ZŠ, počet žáků 25

Téma: Globální problémy současného světa

Vzdělávací cíl: Definovat globální problémy; uvést na konkrétních příkladech; vyhledat v médiích; schopnost rozdělit globální problémy na ekologické a společenské; formulovat teorii populační explozi; vymezit příčiny přelidnění světa; v kterých částech světa je přelidnění největší a proč

Výchovný cíl: žáci si uvědomí, jak rozdílný je život a životní styl v určitých částech světa; budou umět vyjmenovat organizace působící v boji proti globálním problémům; vymezí a rozdělí svět do kategorií na vyspělé a rozvojové; je schopen mluvit o příčinách přelidnění v Asii a Africe; žáci rozvíjejí svou kreativitu, slovní vyjadřování a prezentaci

Klíčové kompetence: kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence k řešení problému, kompetence k učení, kompetence pracovní

Průřezová témata: výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech; osobnostní a sociální výchova; výchova demokratického občana, multikulturní výchova, environmentální výchova

Mezipředmětové vztahy: zeměpis, výchova k občanství, dějepis, přírodopis, výtvarná výchova, cizí jazyk, chemie

5.1 Hodina č. 1: Problémy současného světa

Cíl: na začátku hodiny si žáci zopakují státy Evropy, poté proběhne seznámení žáků s globálními problémy, jejich příčinami a následky

Klíčové kompetence: kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní,

Mezipředmětové vztahy: Př, Ze

Průřezová témata: Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Pomůcky: text pro výklad, podklady pro křížovku

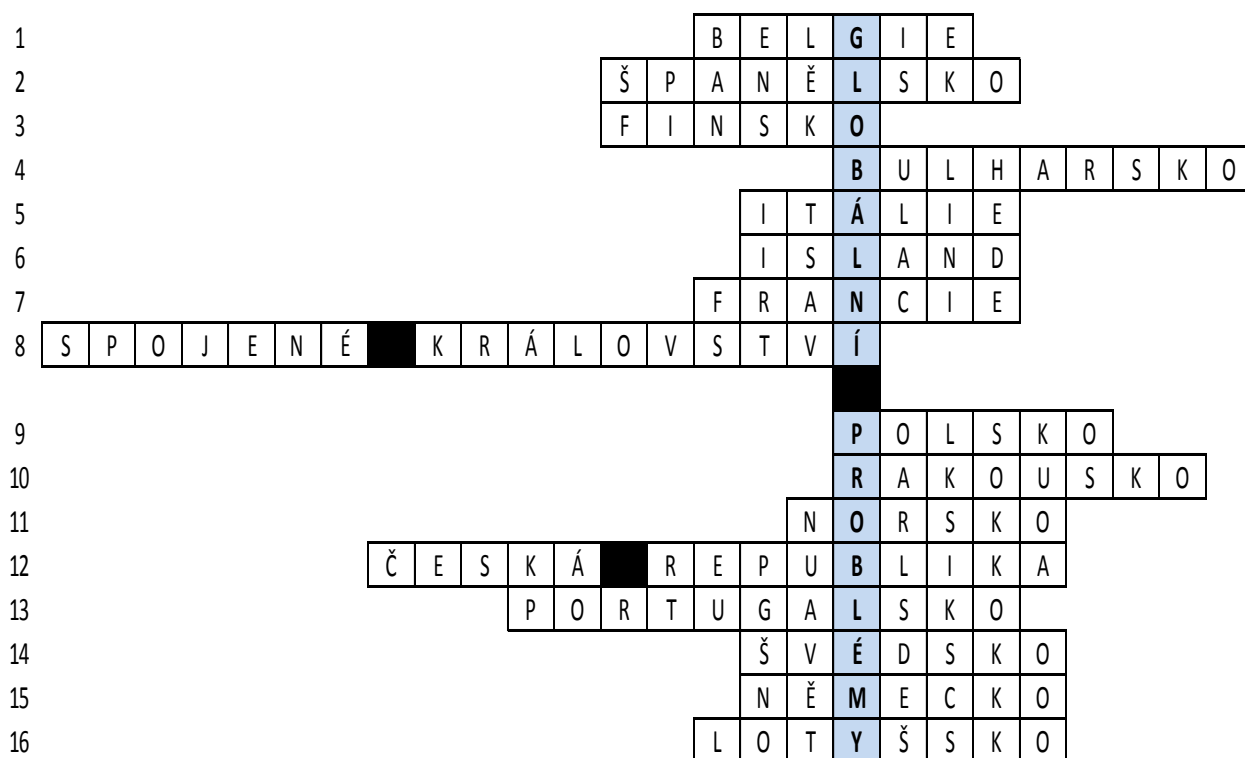
Obsah výuky

1) Úvod	...3min
• vyučující zahájí stručně projektový den, vysvětlí, čeho se bude týkat, co se bude po žácích požadovat• rozdělení dětí na 5 skupin – vyrovnané skupiny, v těchto skupinách budou žáci po celou dobu spolupracovat	
2) Křížovka – státy Evropy	...10min
• práce ve skupinách• učitel rozdává žákům křížovku, kde tajenka uvede téma celého projektu (globální problémy)• v křížovce žáci musí prokázat získané znalosti ze zeměpisu, musejí dobře znát dobře státy Evropy• skupiny budou moci během luštění tajenky nahlédnout 1x do atlasu na pomoc při řešení, co je to za stát	
3) Brainstorming	...7min

- učitel se zeptá studentů, co si představují pod pojmem globální problémy a jaké znají příklady
- poté žáci říkají své domněnky, je to volný tok myšlenek
- učitelka všechny pojmy píše na tabuli
- předpokládané odpovědi: oteplování, tání ledovců, války, přelidnění, přírodní zdroje, nemoci, změna podnebí, skleníkový efekt

4) Stručné uvedení do problému - výklad ...25 min

- definice
- rozdělení do 2 kategorií – společenské a ekologické
- uvést příklady daných kategorií
- výskyt ve světě
- v čem se liší globální problémy od lokálních
- možné řešení

Obr. 3: Křížovka - státy Evropy

Stát Evropy:

- 1 Sídlí tam Evropská Unie
- 2 Typické jsou býčí zápasy, flamengo
- 3 Skandinávský stát, Nokia, Sauna
- 4 Leží u Černého moře, hlavní město Sofie
- 5 Apeninský poloostrov ve tvaru boty
- 6 Nejsevernější ostrov Evropy
- 7 Víno, alpy, riviéra, TGV, středozemní moře na J
- 8 Oficiální název Velké Británie
- 9 Severní soused ČR

- 10 Jižní soused ČR
- 11 Skandinávský stát, který nepatří do EU
- 12 78 867 km², 10 505 445 obyvatel, měna koruna
- 13 Leží na pyrenejském poloostrově
- 14 Ikea, Sony Ericsson, Volvo, sob
- 15 Západní soused ČR
- 16 Leží mezi Litvou a Estonskem

Výklad

Řada problémů, které obklopují svět, přesahují svým rozměrem regionální úroveň a dostávají se do nadregionálního hlediska = **globální⁴³ problémy**. Termínu se začalo užívat v 70. letech 20. st. v důsledku vědeckotechnického pokroku a **globalizace⁴⁴** celého světa. Globální problémy jsou problémy, které ohrožují lidstvo a celou planetu. Je těžké definovat jejich původ, vzniknout mohly díky zásahům člověka do přírody anebo netolerantním chováním lidí vůči sobě. Možného řešení lze dosáhnout ve spolupráci všech lidí, celého společenství.

1) **ekologické⁴⁵ problémy** – všeobecně se za ekologický problém považuje faktor negativně působící na rovnováhu života na Zemi. Lidé svými zásahy ovlivňují životní prostředí po celé zeměkouli, mají na svědomí změnu podnebí a čistotu vody v mořích. Za následky to může mít hlad, nemoci, nedostatek vody a to vše může znamenat katastrofu pro celé lidstvo.

př.: skleníkový efekt, změna podnebí, devastace tropických pralesů, znečišťování vody, rychlé čerpání přírodních zdrojů, narušení ozónové vrstvy, znečišťování ovzduší, rozšiřování pouští, znečištění půdy a moří, vymírání rostlinných a živočišných druhů, odpad z domácností a průmyslu, sycení půdy chemickými látkami, využití kosmického prostoru, tání ledovců

⁴³ globální=celkový, souhrnný

⁴⁴ globalizace= srůstání světa, proces sblížování kultur a ekonomik různých národů a států

⁴⁵ ekologie=vědní obor zabývající se vztahy mezi organizmy a prostředím, ve kterém žijí

2) **společenské problémy** – vznikají ve vzájemných vztazích mezi lidmi nebo z porušených vazeb mezi přírodou a lidskou společností

př.: problémy války a míru, mezinárodní zadluženost, absolutní chudoba, hladomor, terorismus, rozdíl mezi rozvojovými státy a bohatými státy (chudý jih x bohatý sever), přelidnění – hustota obyvatel, choroby, xenofobie, rasismus, využívání a řízení vědecko-technického pokroku

Lokální⁴⁶ problémy jsou problémy týkající se určitého místa, regionu, oblast je většinou ohraničena. Příkladem může být nezaměstnanost ČR v určitých krajích. Tyto problémy se řeší místně, tzv. mezi lidmi, městem, krajem, regionem anebo samostatným státem.

Možné řešení těchto problémů:

- snížení počtu lidí, žijících ve světovém měřítku
- možnost dosáhnout úplné základní školní vzdělání pro všechny děti
- podpora dosažení rovného postavení žen
- snížení dětské úmrtnosti na třetinu současných hodnot
- podstatné zlepšení zdravotního stavu matek
- obrácení trendů výskytu HIV/AIDS, malárie jakož i ostatních epidemických chorob
- obrácení trendů ztrát přírodních zdrojů a snížení počtu lidí, kteří nemají přístup k čisté pitné vodě o polovinu (dnes víc jak jedna miliarda)
- zřízení nového partnerství pro rozvoj:
 - rozvoj otevřeného světového obchodního a finančního systému ve vhodných rámcových podmínkách,
 - aktivity k překonání chudoby, např. vzhledem k problematice zvláště chudých zemí,

⁴⁶

lokální=místní

- vytváření produktivních pracovních příležitostí,
- zajištění cenově dostupného přístupu k lékům,
- zajištění všem přístupu k moderním technologiím

5.2 Hodina č. 2: Analýza jednotlivých globálních problémů

Cíl: zamyšlení a zpracování dané tematiky ve skupinách

Klíčové kompetence: kompetence pracovní, kompetence k řešení problému

Mezipředmětové vztahy: Ze, VV, Ch

Průřezová témata: Výchova demokratického občana, Environmentální výchova

Pomůcky: podklady pro zpracování posteru

Obsah výuky

- 1) Úvod do hodiny - motivace ...3min
- prostorové rozmístění skupin po třídě
 - zadání tématu – každá skupina dostane po jednom tématu, které zpracuje (5 největších globálních problémů světa)
 - stručné vysvětlení požadavků práce
 - příprava pracovních pomůcek
 - motivace - nejlepší poster, který vybere vyučující společně se žáky, bude vystaven v prostorách školy (tato skupina dostane pochvalu a jedničku z VO)
- 2) Skupinová práce ...15 min
- zpracování tématu na poster (dle jejich kreativity, např. formou koláže)
 - obsah posteru: myšlenková mapa (vyučující vysvětlí na začátku hodiny, jak se tvoří a co by měla přibližně obsahovat), texty, popisky, obrázky, grafy atd.
 - pomůcky: A1 papír, nůžky, lepidlo, pastelky, fixy, pravítka, podklady od vedoucího
- 3) Prezentace vlastních výtvorů ...25min

- každá skupina bude před třídou prezentovat svůj výtvar s popisováním, čemu se věnovali a co vše zjistili
- učitel si píše poznámky, pozoruje vyjadřování, kreativitu a spolupráci studentů

4) Reflexe ...2min

- žáci se navzájem ohodnotí, vyučující připojí své poznámky, postřehy
- výběr nejlépe zpracovaného posteru a jeho zveřejnění v prostorách školy

Podklady pro žáky – 5 témat

- **1) Nevzdělanost**
- **2) Skandální hlad**
- **3) Ozónová díra a skleníkový efekt**
- **4) Ochočit si vesmír**
- **5) Masakr lesů**

Každá ze skupin dostane téma, na které zpracuje poster. K dispozici mu budou různé textové materiály, obrázky, fotografie. Jejich úkolem bude vybrat to nejdůležitější, a nějakým způsobem všechny informace zpracovat. Zde je důležitá spolupráce mezi studenty, správné rozložení úkolů a také kreativita týmu.

5.3 Hodina č. 3: Populační problémy světa

Cíl: seznámení žáků s neustálým nárůstem počtu obyvatel, příčiny, možná řešení a prevence blízké budoucnosti

Klíčové kompetence:

Mezipředmětové vztahy: Ze, Př, Ch, D, cizí jazyk

Průřezová témata: Multikulturní výchova, Environmentální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Pomůcky: interaktivní tabule, připojení k internetu, podklady od vyučujícího

Obsah výuky

1) Slepá mapa ...13 min

- pomocí slepé mapy samo uvedení do tématu hodiny
- úkolem je spojení názvů států s konkrétními body na mapě
- nadnesení otázky: Co by mohlo tyto vyznačené státy spojovat?
- předpokládaná odpověď: přelidnění

2) Prezentace vyučujícího + spolu s aktivním přístupem žáků ...25min

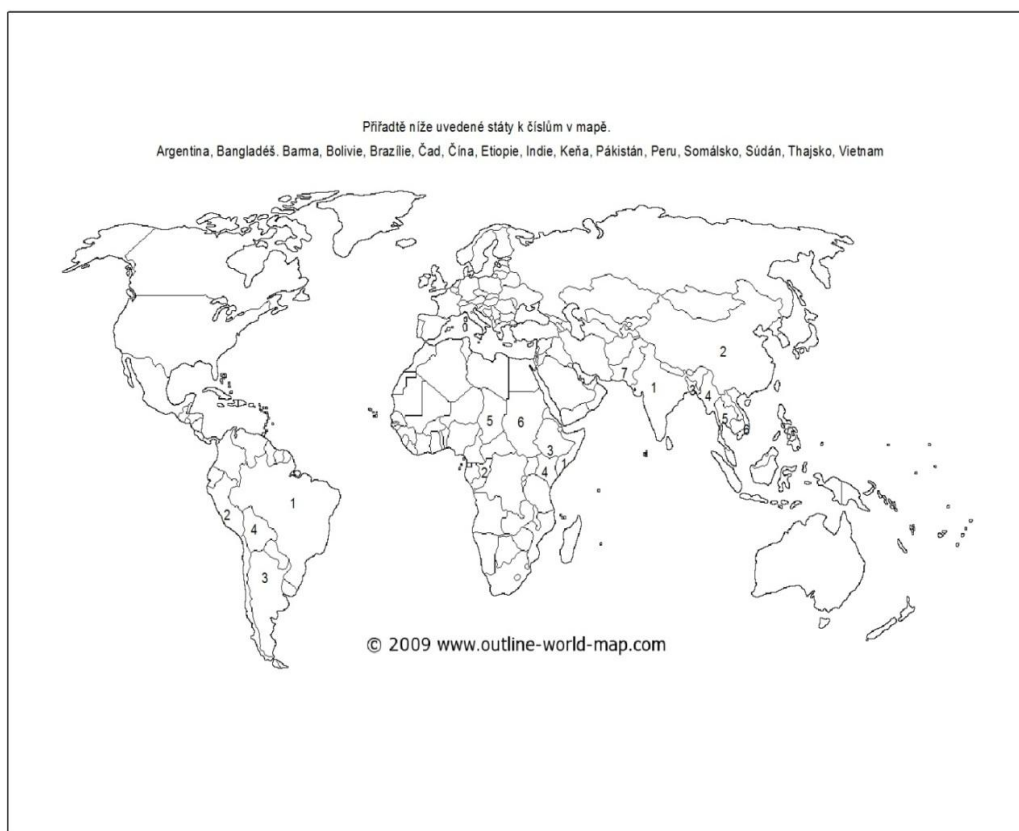
- uvedení do problému neustálého nárůstu počtu obyvatel, kde je největší přelidnění, proč je tomu tak, historický vývoj
- křivka populační exploze – nejdříve děti budou hádat kolik obyvatel planety přibýlo za určité období (na křivce bez údajů), poté společně s vyučujícím si ověří, jaká je realita
- dotaz vyučujícího- jaký si myslíte, že bude počet obyvatel v roce 2050
- video – v tomto videu se žáci dozvědí, jaký by mohl být počet obyvatel v roce 2050, jestli vše půjde stejným tempem jako doposud, co vše by takový počet

mohl mít za fatální následky po celém světě nejen pro lidstvo ale i životní prostředí

- vyjmenování příčin přelidnění – první zkusí žáci, pak učitel
- zmínka o rozvojových a vyspělých zemí – uvedení do problému, proč se vůbec takto dělí svět, čeho je to příčina

3) Volná debata ...7min

- jak by se problematika dala řešit
- jaké organizace se zabývají tímto problémem
- zda to zasáhne do jejich budoucího života
- dotazy žáků

Obr. 4: Slepá mapa států světa (zdroj: autor, upravena v programu ESRI ArcMap 10)

5.4 Hodina č. 4: Nejlidnatější (přelidněné) části světa

Cíl: seznámení žáků s pěti nejvíce přelidněnými oblastmi ve světě, jejich příčiny, případná řešení

Klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

Mezipředmětové vztahy: Ze, D, Př

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova

Pomůcky: atlas, podklady od vyučujícího

Obsah výuky

1) práce s atlasem světa

...5min

- jednotlivci si vytipují 5 oblastí, kde si myslí, že je nejvíce obyvatel, učitel zapisuje na tabuli
- vyhledat dané oblasti pomocí atlasu a najít správné odpovědi

2) skupinová práce – 5 stanovišť

...10min

- žáci budou rozděleni do 5 skupin, každá skupina bude mít své stanoviště, na kterém bude mít připraveny úkoly, materiály týkající se jednotlivých oblastí
- žáci si získané poznatky zapisují do sešitu – cca A4

3) žáci přebírají roli učitele

...25min

- zástupce každé skupiny informuje ostatní spolužáky o konkrétní oblasti (poloha, rozloha, počet obyvatel, příčina přelidnění, co proto dělá stát)

4) Zhodnocení situace

...5min

- žáci diskutují, která z uvedených oblastí je na tom nejhůře a proč
- zamyšlení nad možnostmi pomoci, co může tento problém způsobit v příštích desetiletích

5.5 Hodina č. 5: Shrnutí celého projektového dne

Cíl: žáci si formou hry osvojí získané poznatky a pojmy týkajících se globálních problémů

Klíčové kompetence: kompetence personální a sociální, kompetence komunikativní, kompetence k učení

Mezipředmětové vztahy: Ch, Ze, D, Př

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova

Pomůcky: stopky, hrací karty s pojmy

Obsah výuky

1) Tabu

...35min

- učitel seznámí žáky s pravidly hry
- v daných skupinách si žáci zvolí svého mluvčího, který bude zbytku skupiny vysvětlovat konkrétní pojem opisem (nesmí užít kořen slova, ani dvě pomocná slova v závorce)
- skupiny to musejí stihnout v určitém časovém limitu
- kolik slov se jim podaří vysvětlit a uhodnout, tolik dostanou bodů

2) vyhodnocení soutěžní hry

...5min

- skupina s nejvíce body v nejkratším časovém limitu vyhrává odměnu a učitel navrhne (sám udělí) **výbornou** do ŽK

3) nevysvětlená slova

...5min

- pojmy, které v soutěži nebyly zodpovězeny, se rozeberou kolektivně

4) sebereflexe

...10min

- vyučující zhodnotí průběh celého projektového dne, posoudí aktivitu žáků, vzájemnou spolupráci, kreativitu atd.

- vyučující rozdá žákům připravený anonymní test a doplňující otázky týkající se celého projektového dne (pro zpětnou vazbu učitele)

5) návrh výstavky v prostorách školy

- vedoucí projektového dne zadá žákům práci, která bude spočívat v tom, že si žáci vyhledají vhodný materiál (fotografie, obrázky, výstižný text) k tématu globální problémy

Pravidla hry

Jednotlivé skupiny předstoupí před tabuli, zvolí si svého zástupce a ten si od vyučujícího vylosuje 6 pojmů. Jeho úkolem je v časovém limitu 5 minut vysvětlit svým spoluhráčům daný pojem opisem bez použití kořene slova a červených slov v závorce. Zbytek skupiny hádá vysvětlovaný pojem. Vyučující a zbytek třídy poslouchá vysvětlování pojmů a v případě porušení pravidel žáci upozorní učitele a soutěžící skupina přichází o body za daný pojem. Za každý správně uhodnutý pojem skupina získává 5 bodů, v závěru se hodnotí také časový limit. Skupina, která vysvětlí více pojmů za kratší čas, vyhrává. Nevysvětlené pojmy poté učitelka položí do třídy a hromadně si je snaží vysvětlit.

Př.: Globální problémy – jsou to dvě slova, první slovo: mezinárodní, po celé zeměkouli, propojení všech zemí. Druhé slovo: potíže, nesnáze, překážka. Nebo lze též uvést na příkladech: skleníkový efekt, oteplování, tání ledovců jsou - to hrozby dnešní planety.

Cílem této hry je si zopakovat veškeré pojmy, zmíněné v průběhu projektu. Děti si tím tak osvojují učivo a prověřují si své vyjadřovací schopnosti.

Tab. 2: Pojmy ke hře tabu

GLOBALNÍ PROBLÉMY (SVĚT, STAROSTI)	POČET OBYVATEL (MNOŽSTVÍ, LIDÉ)
KŘIVKA POPULAČNÍ EXPLOZE (GRAF, VÝVOJ)	ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ (ZEMĚ, SPOLEČENSTVÍ)
ROZVOJOVÉ ZEMĚ (AFRIKA, CHUDOBA)	EVROPSKÁ UNIE (STÁTY, BRUSEL)
PŘELIDNĚNÍ (CÍNA, LIDÉ)	ČÍNA (ZEĎ, PEKING)
GLOBALNÍ OTEPLOVÁNÍ (TÁNÍ, LEDOVEC)	BANGLADÉŠ (ASIE, RÝŽE)
VYSPĚLÉ ZEMĚ (BOHATSTVÍ, USA)	INDIE (GÁNDÍ, SLON)
TÁNÍ LEDOVCŮ (KRA, OTEPLOVÁNÍ)	PLÁNOVANÉ RODIČOVSTVÍ (ANTI KONCEPCE, DĚTI)
VÁLKA (BOJ, SVĚTOVÝ)	PŘIROZENÝ PŘÁRUSTEK (DĚTI, ROK)
PODNEBÍ (KLIMA, PÁSY)	PŘIROZENÝ ÚBYTEK (SMRT, ZTRÁTA)
SKLENÍKOVÝ EFEKT (FREONY, SLUNEČNÍ ZÁŘENÍ)	HIV (CHOROBA, VIRUS)
LOKÁLNÍ PROBLÉMY (MÍSTNÍ, STAROST)	HLADOMOR (JÍDLO, NEDOSTATEK)
MYŠLENKOVÁ MAPA	VIRUS

(IDEA, ATLAS)	(NEMOC, POČÍTAČOVÝ)
GRAF (POČÍTAČ, KRESLENÍ)	UV (ZÁŘENÍ, OCHRANA)
SLEPÁ MAPA (NEVIDOMOST, ATLAS)	DEŠTNÝ PRALES (TROPICKÝ, DŽUNGLE)
HDP (UKAZATEL, STÁT)	LEDOVEC (TÁT, VODA)
AEROSOL (DEODORANT, FREON)	VÝFUK (AUTO, EMISE)

5.6. Hodina č. 6: Problémy současného světa

Cíl: žáci devátých tříd seznamují s globálními problémy světa žáky nižších tříd pomocí fotografií a obrázků

Klíčové kompetence: kompetence pracovní, kompetence personální a sociální

Mezipředmětové vztahy: VO, Ze

Pomůcky: fotografie, obrázky, články, postery, výtvarné potřeby

Příprava výstavky

- na hodině výtvarné výchovy žáci s paní učitelkou připraví výstavku ze získaných materiálů
- připraví nástěnky, koláže, kde budou zachyceny problémy současného světa na fotografiích, obrázcích, výstřižcích z novin a časopisů s články
- výstavka bude prezentována v prostorách školy a je určena žákům nižších ročníků na 2. stupni základní školy
- součástí výstavky budou také projekty žáků 9 tříd, které sami vytvořili na druhé hodině v rámci projektového dne

5.7 Zdroje pro vypracování projektu

EVANOVÁ, Jitka. *Globální problémy světa*. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje, 2011, 99 s. ISBN 978-80-87174-09-8.

Globalizace a globální problémy: sborník textů k celouniverzitnímu kurzu "Globalizace a globální problémy" 2005-2007. Editor Jana Dlouhá, Jiří Dlouhý, Václav Mezřický. Praha: Univerzita Karlova, 2006, 312 s. ISBN 80-870-7601-X.

HAWKES, Nigel. *Jak se to dělá?*. Vyd. 1. Překlad Daniel Anýž. Praha: Reader's Digest Výběr, 1996, 447 s. ISBN 80-902-0691-3.

JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 9: Rodinná výchova 9 : učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2006, 152 s. ISBN 80-7238-528-3. (str-115-127)

JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, xix, 324 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.

JORDAN, Michael. *Nostradamus a nové tisíciletí: průvodce proroctvím velkého jasnovidce*. Vyd. 1. V Praze: Balios, 2000, 128 s. ISBN 80-242-0284-0

KUNA, Zbyněk. *Demografický a potravinový problém světa*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 337 s. ISBN 978-807-3575-885.

KUTÍLEK, Miroslav. *Racionálně o globálním oteplování*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, 185 s. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-183-3.

TILLING, Stephen. *Ozón a skleníkový efekt*. 1. vyd. Praha: Tereza, 1992, 44s.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, co jsou mezipředmětové vztahy, kde se tento pojem vyskytoval v historii pedagogiky a jak jsou vnímány v soudobé pedagogice. Už v dějinách pedagogiky se mluvilo o propojenosti předmětů, nebrat vyučování určitých věcí samostatně. Dříve se pojem mezipředmětové vazby neužíval. Šlo o propojování a nacházení souvislostí mezi vyučovacími předměty, ale nekladl se na to takový důraz jako dnes. Dnešního termínu se však neužívalo. Propojování předmětů a nacházení vzájemných souvislostí nezůstalo bez povšimnutí, ale nekladl se na ně takový důraz.

Užití mezipředmětových vztahů je velmi důležitým prvkem při vzdělávání. Prioritou je, aby poznatky a informace, které jsou jim předávány, získávali neizolovaně a byli schopni je propojovat a hledat v nich souvislosti. Důležitou roli zde hraje učitel. Ten by se měl oprostit od představy přednostní důležitosti jeho předmětu a měl by hledat spojitost s ostatními a spolupracovat proto s kolegy. Dlouholetá praxe a zkušenosti vyučujícího, lidské poznání, profil studenta, potřeby a možnosti žáka vedou ke správné tvorbě mezipředmětových vazeb.

Jedním z nejdůležitějších faktorů pro zintenzivnění vyučovacího procesu jsou mezipředmětové vazby. Prosazování tvorby mezipředmětových vztahů by mělo přispívat k efektivitě, tvořivé pedagogické aktivitě a vzájemné spolupráci pedagogických pracovníků, bez které by tvorba mezipředmětových vztahů nebyla možná realizace.

K realizaci mezipředmětových vztahů lze využít průřezových témat daných rámcovým vzdělávacím programem. Na jejich výuku a probrání je dobré vytvořit projekt, kde se dá snadněji podat žákům celkový pohled na dané téma. Ve svém projektu jsem se zaměřila na soudobý problém a to globální problémy světa. Toto téma je probíráno jak ve Výchově k občanství tak i Zeměpise na 2 stupni základních škol. Pojetí z hlediska VO a ZE jsou trochu jiná, avšak je v nich mnoho vazeb a informací, které na sebe navazují a promítají se z jednoho předmětu do druhého. Díky projektu

nemusí učitelé vyučovat toto téma 2x, lze jít více do hloubky v rámci projektové výuky a zjistíme, že se dá využít daleko více vazeb, než jen mezi Ze a VO.

Každá škola musí mít v rámci školního vzdělávacího programu a tvorby tematických plánů vypsání mezipředmětové vazby, není dán ale jednotný systém, jak je tvořit, v jakých předmětech se jich najde nejvíce. Po spolupráci se základní školou Benešov nad Ploučnicí jsem se snažila o analýzu a zachycení jejich reálného užití mezipředmětových vazeb, poté konkrétně v předmětech Ze a VOZ, kde v kapitole porovnání učiva je podrobněji popis. Vzhledem k tomu, že je základní škola Benešov nad Ploučnicí malá, je pro pedagogický sbor snazší vzájemná spolupráce a hledání možností, jak mezipředmětové vazby hledat a realizovat ve výuce nebo projektech, kterých se škola účastní.

Použité zdroje

Odborná literatura

BELZ, Horst. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Vyd. 1. Editor Alena Vališová, Hana Kasíková. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8479-6.

CIPRO, Miroslav. *Galerie světových pedagogů*. Praha: M. Cipro, 2002. Prameny výchovy. ISBN 80-238-8004-7

DOSTÁL, J. *Práce s editorem školního vzdělávacího programu*. Olomouc: UP, 2011. ISBN 978-80-244-2788-1.

DYTRTOVÁ, Radmila, Marie KRHUTOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učitel: příprava na profesi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada), sv. č. 100. ISBN 978-802-4728-636.

EVANOVÁ, Jitka. *Globální problémy světa*. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje, 2011. ISBN 978-80-87174-09-8.

Globalizace a globální problémy: sborník textů k celouniverzitnímu kurzu "Globalizace a globální problémy" 2005-2007. Editor Jana Dlouhá, Jiří Dlouhý, Václav Mezřický. Praha: Univerzita Karlova, 2006. ISBN 80-870-7601-X.

HAWKES, Nigel. *Jak se to dělá?*. Vyd. 1. Překlad Daniel Anýž. Praha: Reader's Digest Výběr, 1996. ISBN 80-902-0691-3.

HVĚZDOVÁ, a kol. *Nové pojetí odborného výcviku na střední škole*. Praha: SPN, 1983.

CHLUP, O. *Pedagogika*. Praha: SPN, 1965.

JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 9: Rodinná výchova 9 : učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN 80-7238-528-3.

JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.

- JORDAN, Michael. *Nostradamus a nové tisíciletí: průvodce proroctvím velkého jasnovidce*. Vyd. 1. V Praze: Balios, 2000. ISBN 80-242-0284-0
- KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ. *Dějiny pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4724-294.
- KOŘÍNEK, M. *Didaktika základní školy*. Praha: SPN, 1984.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Jana, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, c2006. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 100. ISBN 80-210-4142-0.
- KUNA, Zbyněk. *Demografický a potravinový problém světa*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-807-3575-885.
- KUTÍLEK, Miroslav. *Racionálně o globálním oteplování*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-183-3.
- LOVEČEK, A., ČADÍLEK, M. *Didaktika odborných předmětů*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.
- MALÝ, M. a kol. *Odborný výcvik*. České Budějovice: MZVŽ ČSR, 1988.
- PAŘÍZEK, V. *K obsahu vzdělání a jeho soudobým přeměnám*. Praha: SPN, 1984.
- Pedagogika pro učitele: podoby vyučování a třídní management, osobnost učitele a jeho autorita, inovace ve výuce, klíčové kompetence ve vzdělávání, práce s informačními prameny, pedagogická diagnostika*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Editor Alena Vališová, Hana Kasíková. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-802-4733-579.
- PRUNNER, Pavel. *Vybrané kapitoly z pedagogické psychologie*. 2. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita v Plzni, 2003, ISBN 80-7082-979-6.
- PRŮCHA, Jan, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 100. ISBN 80-717-8621-7.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník: základy a podklady gymnaziálního učiva ve vybraných kapitolách: učební texty pro studující geografii*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. Pedagogika (Grada), sv. č. 100. ISBN 80-717-8772-8.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-503-5

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogická encyklopedie: základy a podklady gymnaziálního učiva ve vybraných kapitolách: učební texty pro studující geografii*. Vyd. 1. Editor Jan Průcha. Praha: Portál, 2009. Pedagogika (Grada), sv. č. 100. ISBN 978-80-7367-546-2.

SKOKAN, Ladislav, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Afrika: sociogeografický přehled*. Vyd. 1. V Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Přírodovědecká fakulta, 2007. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 100. ISBN 978-807-0448-380.

STEJSKALOVÁ, P., ČADÍLEK, M. *Didaktika praktického vyučování*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.

ŠVEC, V., BASTL, P. *Mezipředmětové vztahy a intenzifikace výuky*. IN: Odborná škola, roč. 33. 1985 –1986.

TILLING, Stephen. *Ozón a skleníkový efekt*. 1. vyd. Praha: Tereza, 1992.

TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3675-271.

VÁVRA, Jaroslav, Václav POŠTOLKA a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Zeměpis: základy a podklady gymnaziálního učiva ve vybraných kapitolách: učební texty pro studující geografii*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2002. Pedagogika (Grada), sv. č. 100. ISBN 80-708-3638-5.

Elektronické zdroje:

Metodický portál RVP: Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů [online]. [vid. 10. 5. 2012]. ISSN 1802-4785. Dostupné z: <http://rvp.cz/>

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Mariana Slámová
Osobní číslo: P09001158
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obory: Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)
Název tématu: Mezipředmětové vztahy mezi občanskou výchovou a zeměpisem na 2. stupni základních škol
Zadávající katedra: Katedra filosofie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce. Cílem bakalářské práce je specifikovat mezipředmětové vztahy mezi občanskou výchovou a zeměpisem na 2. stupni základní školy společně s jejich vzájemnou interakcí. V teoretické části se autorka bude zabývat analýzou podkladových dat mezipředmětových vztahů, jejich podstatou a užití ve výuce. Nadále se autorka v praktické části bude věnovat vzájemné interakci mezi zeměpisem a občanskou výukou v souladu se ŠVP (Školní vzdělávací program).